

Cahier 2005-11

Strafrechtelijke aanpak van jongvolwassenen (18-24 jaar)

Een verkenning

C. Verwers
S. Bogaerts

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum

a

Exemplaren van deze publicatie kunnen
schriftelijk worden besteld bij

Bibliotheek WODC, kamer KO 14
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag

Fax: (070) 370 45 07
E-mail: a.eind@minjus.nl

Cahiers worden in beperkte mate gratis
verspreid zolang de voorraad strekt

Alle nadere informatie over WODC-publicaties

Inhoud

Samenvatting	1
1 Inleiding	7
1.1 Werkwijze en beperkingen	7
1.2 De Nederlandse situatie	9
2 Strafrechtspleging	11
2.1 Duitsland	11
2.2 België	12
2.3 Noord-Amerika: de Verenigde Staten en Canada	13
2.3.1 De Verenigde Staten	13
2.3.2 Canada	15
2.4 Verenigd Koninkrijk	15
2.4.1 Engeland en Wales	15
2.4.2 Schotland	16
3 Sanctietoepassing en tenuitvoerlegging	18
3.1 Duitsland	18
3.2 België	19
3.3 Verenigde Staten	20
3.4 Verenigd Koninkrijk: Engeland en Wales	20
4 Interventies	23
4.1 Verenigde Staten	23
4.2 Verenigd Koninkrijk	24
4.2.1 Thorn Cross High Intensity Training Centre en Colchester Young Offender Institution.	24
4.2.2 Cognitive Skills Programmes	26
4.3 De verschillende interventies nader beschouwd	27
5 Het beleid ten aanzien van jongvolwassenen in enkele andere Europese landen in het kort	30
6 Slotbeschouwing	33
6.1 Strafrechtspleging	33
6.2 Sanctietoepassing	34
6.3 Interventies	34
6.4 Tot slot	35
Literatuur	38
Bijlage 1 Benaderde personen	44
Bijlage 2 Afkortingen	45

Samenvatting

Inleiding

In het kader van het programma 'Modernisering Sanctietoepassing' (MST) binnen het beleidsprogramma 'Naar een veiliger Samenleving' is onder meer aandacht voor het beleid met betrekking tot jongvolwassenen (JOVO's). De vraag is of jongvolwassenen als een speciale categorie binnen de Nederlandse strafrechtstoepassing (moeten) worden behandeld. Om hier een beter inzicht in te verkrijgen, heeft het WODC in opdracht van de directie Sanctie-Preventiebeleid (DSP) een verkennende literatuurstudie uitgevoerd. Nagegaan is hoe in de strafrechtstoepassing van verschillende landen wordt omgegaan met jongvolwassenen in de leeftijd van achttien tot 24 jaar. Op verzoek van de opdrachtgever heeft deze studie zich toegespitst op de landen Duitsland, België, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Daarnaast is globaal gekeken naar de aanpak in een aantal Europese landen en in Canada.

Het doel van deze literatuurstudie is tweeledig:

- 1 Inzicht verschaffen in de wijze waarop jongvolwassenen in de strafrechtspleging in de vier relevante landen worden behandeld: al dan niet als speciale categorie;
- 2 Een antwoord geven op de vraag in hoeverre er sprake is van een speciale aanpak - en zo mogelijk van specifieke interventies - in de sanctietoepassing voor deze groep.

Hiertoe zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1 Op welke wijze worden jongvolwassenen in de strafrechtspleging en -toepassing in relevante landen behandeld: al dan niet als aparte categorie?
- 2 In hoeverre is er sprake van een speciale aanpak - en zo mogelijk van specifieke interventies - in de sanctietoepassing voor deze groep?
- 3 Worden jongvolwassenen in de strafrechtstoepassing in andere dan de vier genoemde landen als aparte categorie behandeld?

Methode van onderzoek en beperkingen

Gegevens voor dit onderzoek zijn verzameld aan de hand van een literatuurstudie. Daarnaast zijn deskundigen en instanties benaderd voor informatie over relevante literatuur op dit gebied en voor directe informatie over het onderwerp.

Omdat het nauwelijks mogelijk is gebleken (recente) literatuur te vinden die zich expliciet richt op strafrechtelijk beleid en de uitvoering daarvan met betrekking tot jongvolwassenen, is het onderzoek niet volledig uitgevoerd volgens de oorspronkelijke opzet. Daarbij was tevens voorzien in een

evaluatie van de effecten van specifieke interventies voor jongvolwassenen conform de Maryland Scientific Methods Scale. Deze evaluatie is achterwege gebleven vanwege het ontbreken van voldoende informatie over specifieke interventies voor jongvolwassenen.

De Nederlandse situatie

In Nederland is vanaf het achttiende jaar het volwassenenstrafrecht van toepassing. Jongvolwassenen, in Nederland afgebakend tot de leeftijdsgroep van achttien tot 24 jaar¹, vallen derhalve - behoudens enkele uitzonderingen - onder het volwassenenstrafrecht.

Momenteel lopen er onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Justitie verschillende programma's die gericht zijn op een effectief en efficiënt(er) strafrechtelijk beleid. In dit verband kunnen onder andere de programma's 'Terugdringen Recidive', 'Aanpak van Veelplegers' en het programma 'Modernisering Sanctietoepassing' (MST), als onderdeel van het beleidsprogramma 'Naar een veiliger Samenleving' worden genoemd. Het laatstgenoemde programma richt zich op de noodzaak van een efficiënte en effectieve sanctietoepassing² waarbij ook aandacht is voor het beleid met betrekking tot specifieke categorieën gedetineerden zoals jongvolwassenen. Het Nederlandse gevangeniswezen kent sinds 2002 een 'JOVO-regime', als vorm van bijzondere opvang. Dit regime voor jongvolwassenen beoogt kwetsbare, jongvolwassen gedetineerden van achttien tot 24 jaar extra bescherming en perspectief te bieden. Belangrijkste doel is 'het beperken van de detentieschade en de criminele infectie onder meer door middel van een beschermde omgeving en intensieve begeleiding' (DJI, 2001). De jongvolwassen gedetineerden verblijven daartoe op gescheiden afdelingen in de gevangenissen.

Strafrechtspleging

In *Duitsland* worden jeugdigen van veertien tot en met zeventien jaar beschouwd als strafrechtelijk minderjarig. Jongeren vanaf de leeftijd van achttien jaar worden altijd als volledig strafrechtelijk aansprakelijk beschouwd (Rössner & Bannenberg, 2002). In principe is op hen het volwassenenstrafrecht van toepassing. Omdat het Duitse strafrecht de leeftijd tussen achttien en 21 jaar als een overgangsfase naar de volwassenheid beschouwt, kunnen jongvolwassenen in deze leeftijdscategorie echter zowel via het jeugdstrafrecht als via het volwassenenstrafrecht worden berecht. In de praktijk worden zaken met betrekking tot jongvolwassenen meestal afgehandeld via het jeugdstrafrecht. Dit, omdat er in het jeugdstrafrecht minder strenge minimumstraffen gelden voor ernstige delicten en er een breder assortiment van sancties en meer alternatieven voor detentie voorhanden zijn. Jongvolwassenen die volgens het jeugdstrafrecht worden

¹ In de literatuur is geen eenduidigheid over de afbakening van deze leeftijdsgroep. In deze rapportage wordt voor het gemak die maximale leeftijdsgrens gehanteerd die in het beleidsprogramma Jeugd Terecht voor jeugdigen geldt (24 jaar).

² Kamerstuk 28 600 VI, nr. 8, 2002.

berecht, zullen daardoor minder snel een vrijheidsbenemende straf opgelegd krijgen, en als zij die toch krijgen, beslaat deze meestal een kortere periode. Procedureel worden zaken van jongvolwassenen tot 21 jaar altijd afgehandeld door de kinderrechter, zelfs als volwassenenstrafrecht wordt toegepast.

In *België* is op jeugdigen tot achttien jaar het jeugdbeschermingsrecht van toepassing. Volwassenen van achttien jaar en ouder vallen onder het algemene strafrecht. In België bestaat geen specifiek strafrechtelijk beleid met betrekking tot jongvolwassenen tussen de achttien en 24 jaar.

In de *Verenigde Staten* kan de bevoegdheid van de kinderrechter zich uitstrekken tot over de in de wet vastgestelde maximum leeftijdsgrenzen (die per staat kunnen verschillen, maar meestal tot achttien jaar lopen). Dit is het geval wanneer er in het belang van de jongere en de maatschappij sancties worden opgelegd waarvan de tijdsduur de periode tot de maximumleeftijd te boven gaat.

Over het algemeen is er echter een tendens waarneembaar dat steeds meer minderjarige verdachten volgens het volwassenenstrafrecht (kunnen) worden berecht. In alle staten is het wettelijk toegestaan dat strafrechtelijke minderjarigen in bepaalde omstandigheden worden berecht als waren zij volwassenen, via het volwassenenstrafrecht. Er bestaan daarvoor diverse wettelijke mogelijkheden, die per staat kunnen verschillen. Deze mogelijkheden zijn meestal begrensd door leeftijdscriteria en delictcriteria.

In *Canada* is sinds 2003 de Youth Criminal Justice Act (YCJA) van toepassing op strafrechtelijke minderjarigen, waartoe jeugdigen tot achttien jaar worden gerekend. Het is onder de YCJA mogelijk strafrechtelijk minderjarigen een 'volwassen straf' op te leggen, indien de duur van een jeugdstraf onvoldoende tegemoet komt aan het gepleegde delict.

Uit de gevonden literatuur wordt niet duidelijk of Canada een specifiek strafrechtelijk beleid hanteert met betrekking tot jongvolwassenen.

In *Engeland en Wales* komen jeugdige verdachten tussen de tien en de zeventien jaar voor een jeugdrechtbank met speciaal opgeleide rechters. Jongvolwassenen van achttien tot 21 jaar worden volgens het algemene strafrecht berecht. Er wordt bij hen echter, evenals bij strafrechtelijke minderjarigen, veel terughoudender omgegaan met het opleggen van vrijheidsbenemende straffen. In 1998 is de wetgeving op het gebied van het jeugdstrafrecht rigoureus herzien en ligt het zwaartepunt op het corrigeren van jeugdigen via interventie. Ook herstelbemiddeling en mediation voor jongvolwassenen krijgt hierdoor aandacht, evenals de noodzaak om deze groep beter voor te bereiden op hun terugkeer in de maatschappij en te voorzien in nazorg.

In *Schotland* worden jeugdigen tot zestien jaar beschouwd als strafrechtelijk minderjarig. Voor jongeren vanaf zestien jaar geldt dat hun zaak via het algemene strafrecht wordt afgedaan. Waar voor de strafrechtelijk minderjarigen de jeugdwelzijnsbenadering overheerst (niet het delict staat centraal, maar de maatschappelijke omstandigheden), is de benadering voor

de 16-21 jarigen meer gebaseerd op juridische procedures met grondwettelijke begrenzings en waarborgen.

Sanctietoepassing en tenuitvoerlegging

In *Duitsland* zijn sancties binnen het jeugdstrafrecht onder te verdelen in drie categorieën: jeugdetentie, disciplinaire maatregelen en opvoedkundige maatregelen. Vrijheidsstraffen worden voor jeugdigen als laatste redmiddel gezien, wanneer opvoedkundige of disciplinaire maatregelen niet toereikend zijn. Zij worden ten uitvoer gelegd in aparte jeugdgevangenissen. Volgens het Duitse jeugdstrafrecht wordt een sanctie voor jeugdigen ten uitvoer gelegd in een jeugdgevangenis, zolang de gedetineerde nog niet de leeftijd van 24 jaren heeft voltooid. Ook een vrijheidsstraf voor volwassenen kan tot deze leeftijd in een jeugdgevangenis ten uitvoer worden gelegd, omdat dit een belangrijke mogelijkheid biedt tot resocialisering.

Jongvolwassenen die volgens het jeugdstrafrecht worden berecht, kunnen maximaal tien jaar detentie krijgen. Indien op grond van het gepleegde feit het algemene strafrecht op een jongvolwassene wordt toegepast, dan is een gedeeltelijke wijziging van de straftoemeting mogelijk.

In *België* bestaat geen specifiek strafrechtelijk beleid met betrekking tot jongvolwassenen tussen de achttien en 24 jaar. Om een antwoord te krijgen op de vraag of er desondanks in de penitentiaire wetgeving cq praktijk toch sprake is van een aparte bejegening van jongvolwassenen, zijn drie penitentiaire inrichtingen telefonisch benaderd. Hieruit bleek dat bij geen van de drie benaderde instellingen sprake is van een aparte bejegening ten opzichte van jongvolwassenen, noch qua aanpak, noch qua regime. Ook in de andere penitentiaire inrichtingen in België is dit volgens de geïnterviewde personen niet het geval.

In de *Verenigde Staten* kunnen 'youthful offenders', met welke term meestal jongeren in de leeftijd van achttien tot 25 jaar worden aangeduid, in detentiecentra gescheiden worden ondergebracht van volwassen daders. Ook zijn er, naast de traditionele, op militaire leest geschoeide boot camps, speciale programma's die zich richten op jeugdige daders.

In *Engeland en Wales* kan aan jongvolwassenen tot 21 jaar een 'Attendance Centre Order' worden opgelegd ter vervanging van een vrijheidsstraf. Doel van deze sanctie is om jonge daders in een gecontroleerde omgeving te leren hun vrije tijd zinvoller te benutten. De jongeren hebben daartoe een aanwezigheidsplicht.

Vrijheidsstraffen voor personen onder de 21 jaar zijn beperkt tot zeer ernstige delicten. Indien jongvolwassenen een vrijheidsstraf krijgen opgelegd, kan deze minimaal 21 dagen bedragen en maximaal de duur die aan volwassen daders voor hetzelfde delict wordt opgelegd. Jongvolwassenen tot 21 jaar kunnen zowel in het kader van een voorlopige hechtenis als van een opgelegde vrijheidsstraf geplaatst worden in zogenoemde 'Young Offender Institutions' (jeugdgevangenissen). De activiteiten binnen een Young Offender Institution zijn er voor een belangrijk deel op gericht de jonge gedetineerden voor te bereiden op hun terugkeer in de maatschappij.

Veroordeelde personen jonger dan 22 jaar krijgen na hun vrijlating uit detentie tenminste drie maanden begeleiding van een reclasseringsambtenaar of een maatschappelijk werker, ongeacht de duur van hun detentie.

Interventies

In deze literatuurverkenning is ook gekeken naar de toepassing van specifieke interventies voor jongvolwassenen in het kader van de executie van straffen. Wegens het geringe aantal projecten is volstaan met het beschrijven van enkele projecten in het Verenigd Koninkrijk en in de Verenigde Staten. De informatie met betrekking tot deze projecten is echter te summier om harde conclusies te trekken ten aanzien van de effectiviteit ervan. Wel kan worden geconcludeerd dat alle projecten gebruik maken van elementen die in onderzoek naar voren komen als werkbare mechanismen ter voorkoming van recidive.

Het beleid ten aanzien van jong-volwassenen in een aantal andere Europese landen

Voor een aantal andere landen in Europa is summier nagegaan of er sprake is van een specifiek strafrechtelijk beleid ten aanzien van jongvolwassenen. Er lijkt geen sprake te zijn van een eenduidig beleid, hoewel de meeste landen in hun strafrechtelijke bejegening wel in meer of mindere mate rekening lijken te houden met jong-volwassenen van achttien tot 21 jaar. In veel van de onderzochte landen worden zaken van jongvolwassenen weliswaar volgens het 'gewone' strafrecht afgedaan, maar worden zij op een mildere wijze bejegend dan gebruikelijk binnen het algemene strafrecht.

Tot slot

Uit deze literatuurverkenning blijkt dat het strafrechtelijke beleid met betrekking tot jongvolwassenen in de meeste landen is geïntegreerd in een bredere context; de jongvolwassenen vallen ofwel binnen het jeugdstrafrecht ofwel binnen het algemene strafrecht. Hoewel het begrip 'jongvolwassenen' in de strafrechtspleging van de diverse onderzochte landen niet per definitie eenduidig is, bestaat er over het algemeen een tendens om personen in de leeftijdscategorie van achttien tot 21 jaar als jongvolwassen te beschouwen.

De strafrechtelijke aanpak met betrekking tot jongvolwassenen in de onderzochte landen laat grote verschillen zien. Grofweg kan er onderscheid worden gemaakt tussen landen waar een duidelijk omschreven strafrechtelijk beleid bestaat ten aanzien van jongvolwassenen (Duitsland) en landen waar het beleid minder vast omschreven lijkt (Engeland & Wales en de andere onderzochte Europese landen). Waar het beleid minder duidelijk is op dit gebied, zijn er in de strafexecutie vaak wel expliciete regelingen en interventies voor jongvolwassenen te vinden. Alles bij elkaar lijkt er een tendens te zijn om jongvolwassenen als een aparte categorie binnen de strafrechtstoepassing te beschouwen: in het merendeel van de onderzochte

landen is sprake van een mildere of anderszins specifieke bejegening van jong-volwassenen.

Een specifieke bejegening van jongvolwassenen kan gerechtvaardigd worden op grond van psychologisch en sociologisch onderzoek met betrekking tot het begrip 'volwassenheid'. Omdat jongvolwassenen zich nog in een overgangsfase naar de volwassenheid bevinden, zouden zij een aparte aanpak nodig hebben die meer is afgestemd op de specifieke behoeften van deze groep (zie o.a. Roberts, 2001; Rössner & Bannenberg, 2002). Sommige auteurs vinden dat dit ook geldt voor een aanpak in strafrechtelijke zin (Steinberg e.a., 2004; Dünkel (1994)). In de Duitse strafrechtspleging is deze opvatting duidelijk terug te vinden. Maar ook in de andere onderzochte landen lijken ontwikkelingspsychologische- en sociologische aspecten een rol te spelen bij de specifieke aanpak van jongvolwassenen.

De bevindingen uit deze literatuurverkenning laten zien dat een speciale aanpak van jongvolwassenen inhoudt dat er meer aandacht is voor de specifieke behoeften van deze groep, zowel qua straffen als qua interventies, maar ook dat jongvolwassenen over het algemeen milder worden bejegend dan volwassen daders. De vraag is echter of deze mildere bejegening in de nabije toekomst stand zal houden.

Sinds de jaren '90 is het strafrechtelijk klimaat in zowel de Europese als Noord-Amerikaanse landen onderhevig aan veranderingen. Verschillende onderzoekers signaleren een roep om meer verantwoordelijkheid te leggen bij jeugdigen en/of bij jongvolwassenen en in veel landen is een tendens gaande om strenger te straffen en harder op te treden ("getting tough on crime"). Deze ontwikkeling raakt ook aan het beleid met betrekking tot jongvolwassenen. De meningen hierover zijn verdeeld en het beleid met betrekking tot jongvolwassenen in de diverse onderzochte landen lijkt verre van vaststaand te zijn.

Geconcludeerd moet worden dat binnen de onderzochte landen weinig eensgezindheid bestaat over de strafrechtelijke aanpak van jongvolwassenen. Elk land heeft zijn eigen invulling voor de wijze waarop wordt omgegaan met jongvolwassenen binnen het strafrechtstelsel, en hierbij hoeft niet per definitie sprake te zijn van een specifieke aanpak of van een specifiek beleid. Om te rechtvaardigen dat jongvolwassenen als aparte categorie moeten worden beschouwd, zullen niet alleen strafrechtelijke of penologische argumenten moeten worden aangedragen. Aspecten uit ontwikkelingspsychologisch- en sociologisch onderzoek kunnen daarbij ook van belang zijn.

1 Inleiding

In het kader van het programma 'Modernisering Sanctietoepassing' (MST) binnen het beleidsprogramma 'Naar een veiliger Samenleving' is onder meer aandacht voor het beleid met betrekking tot jongvolwassenen (JOVO's). De vraag is met name of jongvolwassenen - zoals momenteel bijvoorbeeld in het gevangeniswezen gebeurt - als een speciale categorie binnen de Nederlandse strafrechtstoepassing (moeten) worden behandeld. Vanuit psychologisch en sociologisch oogpunt kunnen hier argumenten voor worden aangedragen, maar wordt een dergelijke differentiatie in het begrip 'volwassenheid' ook in het strafrecht en de tenuitvoerlegging als zodanig vertaald? Om hier een beter inzicht in te verkrijgen, heeft het WODC in opdracht van de directie Sanctie-Preventiebeleid (DSP) een verkennende studie uitgevoerd. Nagegaan is hoe in de strafrechtstoepassing van verschillende relevante landen buiten Nederland wordt omgegaan met jongvolwassenen in de leeftijd van achttien tot 24 jaar. Hiertoe wordt in vier relevante³ landen, te weten Duitsland, België, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, gekeken hoe de strafrechtelijke aanpak van jongvolwassenen geregeld is en of jongvolwassenen in deze landen beschouwd worden als een aparte categorie. Voor de betrokken landen is gekozen op verzoek van de opdrachtgever. Daarbij is afgesproken dat - indien dit binnen het tijdsbestek van het onderzoek mogelijk zou zijn - ook onderzocht zou kunnen worden of nog andere landen een specifieke aanpak hebben voor jongvolwassenen. Het doel van deze literatuurstudie is tweeledig:

- 1 Inzicht verschaffen in de wijze waarop jongvolwassenen in de strafrechtspleging in de vier relevante landen worden behandeld: al dan niet als speciale categorie;
- 2 Een antwoord geven op de vraag in hoeverre er sprake is van een speciale aanpak - en zo mogelijk van specifieke interventies - in de sanctietoepassing voor deze groep.

1.1 Werkwijze en beperkingen

Gegevens voor dit onderzoek zijn verzameld aan de hand van een literatuurstudie. Daarnaast zijn deskundigen en instanties benaderd (voor een overzicht zie bijlage 1) voor informatie over relevante literatuur op dit gebied en voor directe informatie over het onderwerp. Er is zoals eerder gezegd met name gekeken naar het strafrechtelijke beleid ten aanzien van jongvolwassenen in Duitsland, België, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Daarnaast is globaal gekeken naar de aanpak in een aantal Europese landen en in Canada. Gezien het korte tijdsbestek waarin deze literatuurstudie moest worden uitgevoerd, was het

³ Met betrekking tot het strafrechtstelsel.

niet mogelijk diepgaand onderzoek te doen naar de strafrechtspleging en sanctietoepassing in deze landen. Er is daarom volstaan met een kort overzicht van het beleid ten aanzien van jongvolwassenen in elk van deze landen.

Enkele opmerkingen met betrekking tot de gegevensverzameling zijn op hun plaats. Het is nauwelijks mogelijk gebleken (recente) literatuur te vinden die zich expliciet richt op strafrechtelijk beleid en de uitvoering daarvan met betrekking tot jongvolwassenen. Ook andere onderzoekers maken hier melding van (zie bijvoorbeeld Asquith & Samuel, 1994; Steffensmeier en anderen, 1995; Roberts, 2001). Voorzover er informatie te vinden is over het strafrechtelijke beleid met betrekking tot jongvolwassenen is dit veelal in een bredere context, bijvoorbeeld in de beschrijving van het jeugdstrafrecht in de diverse landen. De positie van jongvolwassenen komt hier soms zijdelings aan bod en moet veelal tussen de regels door gelezen worden.

Als gevolg van het gebrek aan (recente) literatuur is het niet mogelijk gebleken om het onderzoek volledig uit te voeren volgens de oorspronkelijke opzet⁴. Zo is een evaluatie van de effecten van specifieke interventies voor jongvolwassenen conform de Maryland Scientific Methods Scale achterwege gebleven, vanwege het ontbreken van voldoende informatie over specifieke interventies voor jongvolwassenen. Daarom is het onderzoek ingeperkt / beperkt tot de volgende drie onderzoeksvragen:

- 1 Op welke wijze worden jongvolwassenen in de strafrechtspleging en -toepassing in relevante landen behandeld: al dan niet als aparte categorie?
- 2 In hoeverre is er sprake van een speciale aanpak - en zo mogelijk van specifieke interventies - in de sanctietoepassing voor deze groep?
- 3 Worden jongvolwassenen in de strafrechtstoepassing in andere dan de vier genoemde landen als aparte categorie behandeld?

Om toch zoveel mogelijk informatie te verkrijgen over de sanctietoepassing met betrekking tot jongvolwassenen is er, lopende het onderzoek, besloten gebruik te maken van een aanvullende methode, namelijk het rechtstreeks (telefonisch) benaderen van een aantal gevangenen. Vanuit praktische overwegingen is hierbij gekozen voor gevangenen in België. Over de aanpak van jongvolwassenen in dit land was namelijk het minst bekend. Aan de directeuren van deze instellingen⁵ is de vraag voorgelegd of er binnen hun gevangenis sprake is van een speciale aanpak met betrekking tot jongvolwassenen en zo ja, wat deze aanpak inhoudt en of er sprake is van een achterliggende programmatheorie. De resultaten van deze telefonische enquête geven een aanvullend beeld van de gang van zaken in de praktijk.

In het onderstaande zal allereerst de positie van jongvolwassenen binnen de Nederlandse strafrechtspleging kort worden weergegeven. Aansluitend wordt in hoofdstuk 2 ingegaan op de strafrechtspleging met betrekking tot

⁴ Zoals in de startnotitie met betrekking tot het onderzoek, d.d. 28 september 2004, is beschreven.

⁵ Er is in twee gevallen gesproken met de directeur van dienst en in één geval met de directiesecretaris.

jongvolwassenen in Duitsland, België, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten⁶. In hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op de sanctietoepassing en tenuitvoerlegging ten aanzien van jongvolwassenen in de betreffende landen en in hoofdstuk 4 worden vervolgens enkele interventies beschreven. Tot slot zal in hoofdstuk 5 in het kort een overzicht worden geboden van het strafrechtelijke beleid ten aanzien van jongvolwassenen in enkele andere Europese landen. In de slotbeschouwing (hoofdstuk 6) worden de bevindingen nader uiteengezet en worden op grond daarvan enkele overwegingen geformuleerd.

1.2 De Nederlandse situatie

In Nederland is het jeugdstrafrecht van toepassing op jongeren van twaalf tot achttien jaar. Vanaf het achttiende jaar is het volwassenenstrafrecht van toepassing. Jongvolwassenen - in Nederland afgebakend tot de leeftijdsgroep van achttien tot 24 jaar⁷ - vallen derhalve onder het volwassenenstrafrecht. In enkele gevallen zijn hierop uitzonderingen mogelijk. Zo kan een jongvolwassene die ten tijde van het begaan van het feit de leeftijd van achttien jaren al wel had bereikt, maar nog niet die van 21 jaar, volgens het jeugdstrafrecht berecht worden op grond van zijn persoonlijkheid of de omstandigheden waaronder het feit is begaan. De relatie met het tijdstip waarop het feit is begaan maakt het ook mogelijk, dat een jeugdsanctie wordt toegepast ten aanzien van een meerderjarige die tevens ouder dan 21 jaar is (art. 77c, WvS)⁸. Daarnaast is het mogelijk dat een strafrechtelijk minderjarige die is veroordeeld tot een maatregel voor Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen ook na zijn achttiende verjaardag nog onder het jeugdstrafrecht valt. Deze zogenoemde PIJ-maatregel kan onder bepaalde voorwaarden zes jaar voortduren en derhalve in het uiterste geval doorlopen tot de 24^e verjaardag van de - dan inmiddels - jongvolwassene.

Speciaal voor jong-volwassenen van achttien tot 24 jaar is er - evenals voor strafrechtelijk minderjarigen - de mogelijkheid van Intensieve Traject Begeleiding (ITB). Deze vorm van intensieve ambulante reclasseringsbegeleiding voor 'harde kern jongeren' vindt uitsluitend plaats in een justitieel kader en kan als bijzonder voorwaarde worden opgelegd bij een schorsing van de voorlopige hechtenis of bij een voorwaardelijke veroordeling.

Momenteel lopen er onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Justitie verschillende programma's die gericht zijn op een effectief en efficiënt(er) strafrechtelijk beleid. In dit verband kunnen onder andere de programma's 'Terugdringen Recidive', 'Aanpak van Veelplegers' en het

⁶ Waarbij ook aandacht zal worden geschonken aan Canada.

⁷ In de literatuur is geen eenduidigheid over de afbakening van deze leeftijdsgroep. In deze rapportage wordt voor het gemak die maximale leeftijdsgrens gehanteerd die in het beleidsprogramma Jeugd Terecht voor jeugdigen geldt (24 jaar).

⁸ In uitzonderlijke gevallen is het ook mogelijk dat een jeugdige die op het moment van het plegen van het strafbare feit de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt, maar nog niet de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, wordt berecht volgens het volwassenenstrafrecht. De ernst van het feit, de persoonlijkheid van de dader, of de omstandigheden waaronder het feit is begaan, kunnen hiervoor reden zijn (art. 77b, WvS).

programma 'Modernisering Sanctietoepassing' (MST), als onderdeel van het beleidsprogramma 'Naar een veiliger Samenleving' worden genoemd. Het laatstgenoemde programma richt zich op de noodzaak van een efficiënte en effectieve sanctietoepassing⁹ waarbij ook aandacht is voor het beleid met betrekking tot specifieke categorieën gedetineerden zoals jongvolwassenen. De huidige situatie met betrekking tot jongvolwassenen is een gevolg van de in 1999 in werking getreden Penitentiaire Beginselenwet. Met de invoering van deze wet is de tot dan toe geldende leeftijdsgrens van achttien tot en met 23 jaar als selectiecriteria voor plaatsing in een inrichting voor jongvolwassenen of in een inrichting voor volwassenen verdwenen. In de plaats daarvan is in het gevangeniswezen een 'JOVO-regime' ingesteld, als vorm van bijzondere opvang. Dit afzonderlijke regime voor jongvolwassenen is in 2002 van start gegaan en beoogt kwetsbare, jongvolwassen gedetineerden van achttien tot 24 jaar extra bescherming en perspectief te bieden. Belangrijkste doel is 'het beperken van de detentieschade en de criminele infectie onder meer door middel van een beschermde omgeving en intensieve begeleiding' (DJI, 2001). De jongvolwassen gedetineerden verblijven daartoe op gescheiden afdelingen in de gevangenissen. Het JOVO-regime valt onder de categorie 'specifiek herkenbare regimes' en wordt in de Penitentiaire Beginselenwet aangeduid als 'Bijzondere opvang' (concept DJI, 2004).

⁹ Kamerstuk 28 600 VI, nr. 8, 2002.

2 Strafrechtspleging

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de strafrechtspleging ten aanzien van jongvolwassenen in de vier onderzochte landen. Benadrukt wordt dat het daarbij niet gaat om een uitputtende bespreking van het jeugdstrafrecht en het algemene strafrecht. Een uitgebreid overzicht per land zou een geheel apart onderzoek vergen. Indien relevant worden wel afzonderlijke wetsartikelen genoemd bij het beschrijven van wettelijke regelingen met betrekking tot jongvolwassenen. Anders dan in de Nederlandse situatie gaat het daarbij in de onderzochte landen meestal om personen in de leeftijd van achttien tot 21 jaar. Tenzij anders vermeld, wordt in het navolgende met de term 'jongvolwassenen' de categorie achttien tot 21-jarigen bedoeld.

2.1 Duitsland

In Duitsland worden jeugdigen van veertien tot en met zeventien jaar beschouwd als strafrechtelijk minderjarig. Op hen is het jeugdstrafrecht, vastgelegd in de Jugendgerichtsgesetz (JGG), van toepassing. Deze is ingevoerd in 1953 en sindsdien op onderdelen gemoderniseerd. In tegenstelling tot strafrechtelijke minderjarigen, worden jongeren vanaf de leeftijd van achttien jaar altijd als volledig strafrechtelijk aansprakelijk beschouwd (Rössner & Bannenberg, 2002). In principe geldt voor hen het volwassenenstrafrecht. Omdat het Duitse strafrecht de leeftijd tussen achttien en 21 jaar als een overgangsfase naar de volwassenheid beschouwt, kunnen jongvolwassenen in deze leeftijdscategorie echter zowel via het jeugdstrafrecht als via het algemene strafrecht berecht worden; de rechtbank heeft de bevoegdheid om hierover te oordelen.

In de praktijk worden zaken met betrekking tot jongvolwassenen¹⁰ sinds de invoering van het Jugendgerichtsgesetz meestal afgehandeld via het jeugdstrafrecht (zie o.a. Graham, 1990; Dünkel, 1994, 2003, 2004; Teske & Albrecht, 1992; Rössner & Bannenberg, 2002; Albrecht, 2004). In het Jugendgerichtsgesetz staat vermeld in welke omstandigheden een verdachte die tussen de achttien en 21 jaar was ten tijde van het plegen van een delict, wordt vervolgd als ware hij een strafrechtelijk minderjarige. Sectie 105 (1) No. 1 van de JGG voorziet in toepassing van het jeugdstrafrecht indien: 'Een allesomvattend onderzoek van de persoonlijkheid van de dader en zijn sociale omgeving er op wijst dat de jongvolwassene ten tijde van het begaan van het delict in zijn morele en psychologische ontwikkeling nog een jeugdige was'.

Daarbij dient het jeugdrecht ook te worden toegepast als blijkt dat de motieven en de omstandigheden van de daad typerend zijn voor het soort

¹⁰ In dit geval dus de leeftijdsgroep van 18 tot 21-jarigen.

delict dat jeugdigen plegen (bijvoorbeeld joyriding of vandalisme) (Sectie 105 (1) No. 2 JJA).

Bovenstaande richtlijnen worden ruim geïnterpreteerd, zodat er bij twijfel over de volwassenheid van de jonge dader altijd het jeugdstrafrecht wordt toegepast. Impliciet wordt er daarbij van uitgegaan dat toepassing van het jeugdstrafrecht beter is voor jongvolwassenen.

Er is een aantal redenen te noemen waarom jongvolwassenen bij voorkeur als minderjarigen berecht worden. Allereerst gelden er in het volwassenenstrafrecht zeer strenge minimumstraffen voor ernstige delicten (Fraser, 2004; Albrecht, 2004). Omdat de hogere minimum (en maximum) straffen uit het volwassenenstrafrecht niet van toepassing zijn op het jeugdstrafrecht, hoeven rechters binnen het jeugdstrafrecht zich niet te houden aan bijvoorbeeld het in het volwassenenstrafrecht voorgeschreven 'levenslang' voor moord (Dünkel, 2003). Voor de meest ernstige misdaden, zoals moord, verkrachting en beroving, worden bijna alle jongvolwassenen veroordeeld op basis van het (voor deze delicten mildere) jeugdstrafrecht. Het jeugdstrafrecht heeft daarnaast de beschikking over een breder assortiment van sancties en kent tevens meer alternatieven voor detentie, zoals bijvoorbeeld dienstverlening en taak- en leerstraffen. Jongvolwassenen die volgens het jeugdstrafrecht worden berecht, zullen daardoor minder snel een vrijheidsbenemende straf opgelegd krijgen, en als zij die toch krijgen, beslaat deze meestal een kortere periode. Procedureel worden zaken van jongvolwassenen tot 21 jaar altijd afgehandeld door de kinderrechter, zelfs als volwassenenstrafrecht wordt toegepast (Sectie 108 (1) JGG).

Huidige ontwikkelingen

De huidige opvattingen over de strafrechtstoepassing ten aanzien van jongvolwassenen zijn verdeeld (Dünkel, 2004). Conservatieve partijen pleiten ervoor om de wijdverbreide praktijk om jongvolwassenen via het jeugdstrafrecht te veroordelen, los te laten, om hen op die manier zwaarder te kunnen straffen. Hun argument is dat de jongvolwassenen vele verantwoordelijkheden hebben binnen de civiele wetgeving en derhalve ook in strafrechtelijke zaken als volwassene ter verantwoording moeten kunnen worden geroepen. Volgens Dünkel wordt daarmee voorbijgegaan aan de psychologische en pedagogische uitgangspunten van de JGG. Duitse jeugdcriminologen en personen werkzaam binnen het jeugdstrafrecht pleiten daarentegen voor handhaving van de huidige leeftijdsgrenzen en zelfs voor uitbreiding ervan, namelijk voor toepassing van het jeugdstrafrecht op 21-24 jarigen in die gevallen waarin toepassing van het jeugdstrafrecht meer op z'n plaats lijkt.

2.2 België

In België is op jeugdigen tot achttien jaar het jeugdbeschermingsrecht van toepassing (Wet op de Jeugdbescherming, 1965¹¹). Dientengevolge kunnen strafrechtelijk minderjarigen die een strafbaar feit hebben gepleegd

¹¹ De wet op de Jeugdbescherming wordt op dit ogenblik herzien.

uitsluitend een jeugdbeschermingsmaatregel opgelegd krijgen en geen sanctie in strafrechtelijke zin. In speciale gevallen kan een jeugdbeschermingsmaatregel verlengd worden tot het twintigste jaar. Op jongeren ouder dan zestien jaar kan het algemene strafrecht worden toegepast, indien zij een misdrijf hebben gepleegd of wanneer een jeugdbeschermingsmaatregel niet als gepaste straf wordt beschouwd (Wimmers, 2003).

Volwassenen van achttien jaar en ouder vallen onder het algemene strafrecht. In België bestaat geen specifiek strafrechtelijk beleid met betrekking tot jongvolwassenen tussen de achttien en 24 jaar. Literatuur op dit gebied ontbreekt en ook het benaderen van contactpersonen in België (zie lijst in bijlage) heeft geen informatie opgeleverd, anders dan de mededeling dat er in België tot op heden geen specifiek (strafrechtelijk) beleid is ontwikkeld ten aanzien van deze groep.

2.3 Noord-Amerika: de Verenigde Staten en Canada

2.3.1 De Verenigde Staten

In de Verenigde Staten kan de bevoegdheid van de kinderrechter zich uitstrekken tot over de in de wet vastgestelde maximum leeftijdsgrenzen (die per staat kunnen verschillen, maar meestal tot achttien jaar lopen). Dit is het geval wanneer er in het belang van de jongere en de maatschappij sancties worden opgelegd waarvan de tijdsduur de periode tot de maximumleeftijd te boven gaat. Zo beschikten eind 1999, 35 staten over wetgeving die de jeugdrechtsbank rechtsbevoegdheid gaf in strafzaken tot de leeftijd van 21 jaar. Volgens Sickmund (2003) loopt deze rechtsbevoegdheid in sommige staten zelfs door tot de leeftijd van 24 jaar.

Over het algemeen is er echter een tendens waarneembaar dat steeds meer minderjarige verdachten volgens het volwassenenstrafrecht (kunnen) worden berecht. Deze tendens zou samenhangen met de toename van zware delicten, gepleegd door jeugdigen.

In alle staten is het wettelijk toegestaan dat strafrechtelijke minderjarigen in bepaalde omstandigheden worden berecht als waren zij volwassenen, via het volwassenenstrafrecht (zie onder meer Dünkel, 1994; Butts e.a., 1998; Stump, 2003; Sickmund, 2003; Griffin e.a., 1998; Kurlychek & Johnson, 2004). Er bestaan daarvoor diverse wettelijke mogelijkheden, die per staat kunnen verschillen. In bijna alle staten zijn de wettelijke mogelijkheden om zaken te kunnen overdragen aan de Criminal Court (de 'gewone rechtbank') in de jaren '90 enorm uitgebreid. Deze mogelijkheden zijn meestal begrensd door leeftijdscriteria en delictcriteria (ernst van het delict, criminele voorgeschiedenis, ontvankelijkheid voor behandeling (zie o.a. Bishop, 2000; Roberts, 2004)) en kunnen in drie categorieën worden ingedeeld:

- 1 *'Judicial Waiver'*: De kinderrechter heeft de bevoegdheid te beslissen of een zaak wordt overgedragen aan de Criminal Court. De meeste staten beperken de Judicial Waiver tot jeugdigen 'die niet langer ontvankelijk zijn voor behandeling' of een gevaar zijn voor de samenleving. Daarbij

dienen acht criteria in overweging genomen te worden¹², gerelateerd aan achtergrond en omstandigheden van de jeugdige dader, zijn criminele voorgeschiedenis en behandelgeschiedenis, alsook de ernst van het gepleegde delict. In veel staten gelden daarnaast nog andere overwegingen, zoals het voorhanden zijn van op te leggen alternatieven voor de behandeling, de tijdsduur die er voor sancties beschikbaar is, de veiligheid van de maatschappij en het belang van het kind.

- 2 *'Concurrent jurisdiction'* (ook wel *'prosecutorial waiver'* of *'direct file'* genoemd): de aanklager heeft bij bepaalde categorieën van zaken de bevoegdheid te kiezen of hij de zaak aanbrengt bij de kinderrechter of bij de 'gewone' rechter. Concurrent jurisdiction is begrensd aan de hand van leeftijds- en delictcriteria en delictgeschiedenis.
- 3 *Wettelijke uitsluiting* (*'statutory'*- of *'legislative exclusion'*): de wetgeving sluit bepaalde categorieën van delicten (of delict/leeftijd combinaties) op voorhand uit van rechtspraak door de kinderrechter, ook al zijn ze gepleegd door strafrechtelijke minderjarigen. Hoewel aanvankelijk voorbehouden aan ernstige geweldsdelicten, zijn steeds meer staten ertoe overgegaan ook minder ernstige delicten tegen personen en zaken met betrekking tot drugs, wapens en diefstal uit te sluiten van het jeugdrecht en onder te brengen bij het volwassenenrecht (Bishop, 2000).

In sommige staten zijn de rechters gemachtigd om aan bepaalde jeugdige daders jeugd- en/of 'volwassen' straffen op te leggen (*'bleeding sentencing'*). Deze bevoegdheid kan zowel bij de kinderrechter als bij de 'gewone' strafrechter liggen; dit verschilt per staat. 'Bleeding sentencing' wordt gezien als een tussenoplossing, gelegen tussen de traditionele jeugdsancties en volwassenensancties in. Rechters hebben hierdoor de mogelijkheid te kiezen uit een breder assortiment straffen.

Verschillende staten kennen ook de *'reversed waiver'*: de mogelijkheid om vanuit het jeugdstrafrecht aan de Criminal Court overgedragen zaken wederom over te dragen, van de Criminal Court naar de kinderrechter. Het gaat daarbij meestal om zaken die op grond van 'statutory exclusion' of 'concurrent jurisdiction provisions' (zie boven) zijn aangebracht in de Criminal Court en waarbij de jeugdrechtbank niet de gelegenheid heeft gehad om te oordelen of de jongere in aanmerking kwam voor uitsluiting van het jeugdrecht systeem.

Tot slot gaat een aantal staten uit van het beleid *'once an adult, always an adult'*: jongeren die zijn overgedragen aan de Criminal Court worden voor alle eventueel volgende vergrijpen vervolgd als waren zij volwassenen. In een minderheid van deze staten is dit beleid beperkt tot bepaalde categorieën van delicten of bepaalde leeftijdsgrenzen; de overige staten kennen deze beperkingen niet en staan soms ook geen 'reversed waiver' toe (o.a. Bishop, 2000).

¹² Zoals bekrachtigd in *Kent v. United States* 383 U.S. 541.

2.3.2 *Canada*

In Canada is sinds 2003 de Youth Criminal Justice Act (YCJA) van toepassing op strafrechtelijke minderjarigen, waartoe jeugdigen tot achttien jaar worden gerekend (Roberts, 2004; Bala, 2004; Doob & Sprott, 2004). Deze wet wijkt sterk af van de eerdere wetgeving op dit gebied en combineert de oorspronkelijke welzijnsbenadering uit de Juvenile Delinquents Act van 1908 met de delictgerichte benadering van de Young Offenders Act uit 1984 (Dell, 1999).

Het is onder de YCJA mogelijk strafrechtelijk minderjarigen een 'volwassen straf' op te leggen, indien de duur van een jeugdstraf onvoldoende tegemoet komt aan het gepleegde delict. Indien strafrechtelijk minderjarigen ouder dan veertien jaar worden schuldig bevonden aan specifieke delicten of een voorgeschiedenis hebben van veroordelingen voor ernstige geweldsdelicten, kunnen zij worden veroordeeld als waren zij volwassenen.

Uit de gevonden literatuur wordt niet duidelijk of Canada een specifiek strafrechtelijk beleid hanteert met betrekking tot jongvolwassenen. Motiuk en Latimer (1999) schetsen op grond van geregistreerde gegevens een beeld van veroordeelde jongvolwassenen (in de categorieën achttien tot twintig jaar en 21 tot 24 jaar). Hieruit blijkt dat veel van hen in gevangenissen verblijven of voorwaardelijk zijn vrijgelaten; kortere vrijheidsstraffen uitzitten, veelal veroordeeld zijn wegens diefstal, vaker een criminele voorgeschiedenis als jeugdigen hebben, en aparte criminogene behoeftes hebben bij opname en voorwaardelijke vrijlating. De bevindingen pleiten volgens de auteurs voor het aanbieden van gespecialiseerde programma's en diensten voor deze groep. Ook zou speciale aandacht aan deze jongvolwassenen moeten worden geschonken tijdens hun reïntegratie.

2.4 **Verenigd Koninkrijk**

2.4.1 *Engeland en Wales*

In Engeland en Wales komen jeugdige verdachten tussen de tien en de zeventien jaar voor een jeugdrechtbank met speciaal opgeleide rechters. Jongvolwassenen van achttien tot 21 jaar worden volgens het algemene strafrecht berecht (Criminal Justice Act, 1991, Crime and Disorder Act 1998, Criminal Justice Act 2003). Er wordt bij hen echter, evenals bij strafrechtelijke minderjarigen, veel terughoudender omgegaan met het opleggen van vrijheidsbenemende straffen (Dünkel, 1994)¹³.

¹³ Zo stelt Sectie 1, sub 4 van de Criminal Justice Act 1982 al dat detentie van jeugdigen alleen toegepast mag worden indien de jeugdige niet wil of kan reageren op andere maatregelen. Daarnaast mag detentie worden opgelegd indien dit nodig is ter bescherming van de maatschappij, of indien de ernst van het gepleegde delict dit rechtvaardigt.

In zeer uitzonderlijke gevallen kan een minderjarige overigens ook voor het volwassenenstrafrecht gebracht worden. Er moet dan bijvoorbeeld sprake zijn van een aanklacht wegens moord; een aanklacht wegens een delict waarvoor iemand ouder dan 21 jaar voor minstens 14 jaar veroordeeld kan worden; een aanklacht wegens een zedendelict of een delict dat door de jeugdige samen met een verdachte van 18 jaar of ouder is gepleegd.

Met het goedkeuren van de Crime and Disorder Act in 1998 (in werking getreden in 2000) is de wetgeving op het gebied van het jeugdstrafrecht rigoureus herzien en ligt het zwaartepunt op het corrigeren van jeugdigen via interventie (Bol, 2002, Giller, 2003, Bottoms & Dignan, 2004). Er wordt een sterke nadruk gelegd op zowel de verantwoordelijkheid van de jongeren zelf als op die van de ouders. Er komen veel nieuwe (niet-residentiële) interventies bij en er worden zowel op lokaal als op nationaal niveau structuren geïntroduceerd om een nieuw kader te bieden voor de aanpak van criminaliteit gepleegd door strafrechtelijk minderjarigen. Projecten met betrekking tot herstelbemiddeling krijgen een belangrijke plaats toegewezen en ook het belang van een multidisciplinaire aanpak wordt benadrukt ((Herz, 2002; Chui, Tupman en Farlow, 2003). Ook herstelbemiddeling en mediation voor jongvolwassenen krijgt hierdoor aandacht, evenals de noodzaak om deze groep beter voor te bereiden op hun terugkeer in de maatschappij en te voorzien in nazorg (Roberts, 2001).

2.4.2 Schotland

In Schotland worden jeugdigen tot zestien jaar beschouwd als strafrechtelijke minderjarig. Voor jongeren vanaf zestien jaar geldt dat hun zaak via het algemene strafrecht wordt afgedaan. Indien jongeren uit deze leeftijdsgroep reeds onder toezicht staan, blijven zij onder de bevoegdheid van de jeugdrechtbank ('Children's Hearing') vallen, ook wanneer zij, na hun zestiende verjaardag, een nieuw delict begaan. In de praktijk echter worden nieuwe delicten in zo'n geval vervolgd door de 'gewone' rechtbank en ligt het percentage jongvolwassenen - inclusief zestien en zeventienjarigen - dat een gevangenisstraf opgelegd krijgt, hoog (Bottoms & Dignan, 2004). Waar voor de strafrechtelijke minderjarigen de jeugdwelzijnsbenadering overheerst (niet het delict staat centraal, maar de maatschappelijke omstandigheden), is de benadering voor de 16-21 jarigen meer gebaseerd op juridische procedures met grondwettelijke begrenzings en waarborgen (Dünkel, 1994; Bottoms & Dignan, 2004). Dit leidt tot aanzienlijke problemen waar het de overdracht van jonge mensen vanuit het ene systeem naar het andere betreft (Asquith en Samuel, 1994, Bottoms & Dignan, 2004).

Recente ontwikkelingen

In 2000 heeft de Advisory Group on Youth Crime een rapport uitgebracht waarin twee aspecten centraal stonden: 1) de behoefte aan een verbetering van de aanpak van persisterende jonge daders en 2) de kritiek met betrekking tot de bestaande procedures rond de - als te abrupt beoordeelde (zie hiervoor) - overgang van het 'Children's hearing system' naar het volwassenenstrafrecht. De adviesgroep stelde voor een raamwerk te ontwikkelen met betrekking tot de aanpak van jeugdcriminaliteit, uitgevoerd door multidisciplinaire teams (Youth Justice Teams). Onder jeugdcriminaliteit moest in dit verband verstaan worden zowel criminaliteit gepleegd door kinderen onder de zestien jaar als criminaliteit gepleegd door jongeren van zestien tot twintig jaar. In 2000 zijn de aanbevelingen overgenomen door de Scottish Executive. In 2002 is vervolgens door een ministeriële werkgroep een aantal voorstellen gedaan met betrekking tot de aanpak van jeugdcriminaliteit,

waaronder de instelling van een speciale jeugdrechtbank voor zestien en zeventienjarige persisterende daders (Bottoms & Dignan, 2004).

3 Sanctietoepassing en tenuitvoerlegging

In het navolgende wordt voor de vier onderzochte landen nader ingegaan op de mogelijke sancties die kunnen worden opgelegd aan jongvolwassenen. Ook worden eventuele uitzonderingen in vergelijking met sancties binnen het volwassenenstrafrecht besproken.

3.1 Duitsland

Zoals eerder vermeld, worden zaken met betrekking tot jongvolwassenen meestal afgehandeld via het jeugdstrafrecht. Sancties binnen het Duitse jeugdstrafrecht zijn onder te verdelen in drie categorieën: jeugddetentie, disciplinaire maatregelen en opvoedkundige maatregelen (zie o.a. Albrecht, 2004; Dünkel, 2004). In het jeugdstrafrecht wordt vooral gebruik gemaakt van de twee laatstgenoemde soorten maatregelen. In 1990 heeft een herziening van het Jugendgerichtsgesetz plaatsgehad en zijn de wettelijke voorzieningen voor de verdere toepassing van allerlei sancties die in de maatschappij ten uitvoer worden gelegd - zoals bemiddeling, taak- en leerstraffen en sociale vaardigheidstrainingen - aanzienlijk uitgebreid. Voor jongvolwassenen tot 24 jaar die in voorlopige hechtenis zitten, dienen volgens dit herziene JGG educatieve voorzieningen aanwezig te zijn.

Vrijheidsstraffen worden voor jeugdigen als laatste redmiddel gezien, wanneer opvoedkundige of disciplinaire maatregelen niet toereikend zijn en worden ten uitvoer gelegd in aparte jeugdgevangenissen. Art. 92 JGG stelt dat een sanctie voor jeugdigen ten uitvoer wordt gelegd in een jeugdgevangenis, zolang de gedetineerde nog niet de leeftijd van 24 jaren heeft voltooid. Volgens art. 114 JGG kan zelfs een vrijheidsstraf voor volwassenen tot deze leeftijd in een jeugdgevangenis ten uitvoer worden gelegd, omdat dit een belangrijke mogelijkheid biedt tot resocialisering¹⁴. In het jeugdstrafrecht bedraagt de minimum vrijheidsstraf zes maanden, vanuit de gedachte dat bejegening en opvoeding van een jeugdige dader alleen efficiënt zijn wanneer er een minimum termijn van beveiligde bewaring is gesteld (Albrecht, 2004). Vrijheidsstraffen tot twee jaar kunnen voorwaardelijk worden opgelegd indien sprake is van een gunstige

¹⁴ Rössner en Bannenberg (2002) plaatsen hierbij overigens de kritische kanttekening dat de echte doelgroep (namelijk de 14-18 jarigen) hierdoor wel in de verdrukking komt (zij beslaat slechts ongeveer 10% van de totale populatie in de jeugdgevangenissen (zie ook Dünkel, 2004)). Hervormingsvoorstellen richten zich volgens hen dan ook op een scheiding van beide groepen en pleiten voor differentiatie qua instellingen.

maatschappelijke prognose¹⁵. In zulke gevallen vindt altijd reclasseringsbegeleiding plaats, voor de duur van één tot twee jaar (o.a. Dünkel, 2002, 2004; Rössner & Bannenberg, 2002).

Wanneer jongvolwassenen volgens het jeugdstrafrecht worden berecht, kunnen zij maximaal tien jaar detentie krijgen. Dit geldt ook voor zeer ernstige misdrijven waarvoor aan volwassenen een vrijheidsstraf van meer dan tien jaar kan worden opgelegd (o.a. Bol, 2002; Rössner & Bannenberg, 2002; Dünkel, 2003; Albrecht, 2004). Indien op grond van het gepleegde feit het algemene strafrecht op een jongvolwassene wordt toegepast, dan is een gedeeltelijke wijziging van de straftoemeting mogelijk. Zo kan de rechter in plaats van levenslang een vrijheidsstraf opleggen van tien tot vijftien jaar.

3.2 België

In België bestaat geen specifiek strafrechtelijk beleid met betrekking tot jongvolwassenen tussen de achttien en 24 jaar. Om een antwoord te krijgen op de vraag of er desondanks in de penitentiaire wetgeving cq praktijk toch sprake is van een aparte bejegening van jongvolwassenen, zijn drie penitentiaire inrichtingen telefonisch benaderd, te weten het Penitentiair Schoolcentrum in Hoogstraten, de gevangenis in St. Gillis en de recent opgerichte Jeugdgevangenis in Everberg. Aan respectievelijk de directiesecretaris en twee directeuren van dienst, is de vraag voorgelegd of er sprake is van een specifieke aanpak met betrekking tot deze groep; zo ja, waaruit deze aanpak bestaat en zo nee, hoe men tegenover een dergelijke aanpak staat.

Uit de telefonische enquête bleek dat bij geen van de drie benaderde instellingen sprake is van een aparte bejegening ten opzichte van jongvolwassenen, noch qua aanpak, noch qua regime. Ook in de andere penitentiaire inrichtingen in België is dit volgens de geïnterviewde personen niet het geval.

Wel wordt er in het Penitentiair Schoolcentrum in Hoogstraten, dat zich richt op resocialisatie en herstelbemiddeling, een aantal beroepsopleidingen aangeboden, maar deze zijn niet specifiek bedoeld voor jongvolwassenen. Van het totale aantal gedetineerden dat in deze instelling verblijft, is echter zo'n 80% jonger dan 35 jaar, volgens de contactpersoon met wie telefonisch gesproken is.

Geen van de geïnterviewde personen staat (persoonlijk) afwijzend tegenover een specifieke aanpak van jongvolwassenen. Argumenten hiervoor betreffen het feit dat jongvolwassenen 'beter recupereerbaar' zijn, zowel op grond van hun leeftijd als op grond van het feit dat zij vaak nog niet zoveel delicten hebben gepleegd; dat de kans wat groter is dat bij jongvolwassenen 'de criminogene factoren nog niet zo ingebakken zitten' en dat zij daarom misschien nog openstaan voor specifieke inspanningen ter bevordering van een goede resocialisatie.

¹⁵ Dit gebeurt momenteel in 60% van de gevallen waarin sprake is van een vrijheidsstraf tot twee jaar (Dünkel, 2004).

3.3 Verenigde Staten

Het feit dat in de Verenigde Staten veel strafrechtelijke minderjarigen worden overgedragen aan de Criminal Court, wil niet zeggen dat er helemaal geen rekening wordt gehouden met de leeftijd van daders. Zo kunnen 'youthful offenders', met welke term meestal jongeren in de leeftijd van achttien tot 25 jaar worden aangeduid, in detentiecentra gescheiden worden ondergebracht van volwassen daders (Lane e.a., 2002). Ook zijn er, naast de traditionele, op militaire leest geschoeide boot camps (waarvan een positief effect op recidive over het algemeen niet aangetoond kan worden (zie o.a. Parent, 2003; Leschied & Cunningham, 1999), speciale programma's die zich richten op jeugdige daders.

3.4 Verenigd Koninkrijk: Engeland en Wales

In de Criminal Justice Act 1988, worden vrijheidsstraffen voor personen onder de 21 jaar beperkt tot zeer ernstige delicten. Daarbij wordt gewezen op het belang om alternatieve straffen te ontwikkelen (Asquith en Samuel, 1994; Dünkel, 1994). Indien jongvolwassenen een vrijheidsstraf krijgen opgelegd, kan deze minimaal 21 dagen bedragen en maximaal de duur die aan volwassen daders voor hetzelfde delict wordt opgelegd. Het is overigens wel zo dat in Engeland een levenslange gevangenisstraf opgelegd moet worden aan achttien tot 21-jarigen in geval van moord. Ook in geval van een ander delict waarvoor een volwassene ouder dan twintig jaar levenslang kan krijgen, kan de rechter besluiten levenslang op te leggen aan achttien tot en met twintig jarigen (Home Office, 1999).

First offenders kan alleen een vrijheidsstraf worden opgelegd in geval van *zeer ernstige* misdrijven, zoals doodslag of moord. Voor het opleggen van een vrijheidsstraf bij *minder ernstige* delicten moet namelijk zijn vastgesteld dat andere straffen dan een vrijheidsstraf geen effect zullen hebben op de dader, hetgeen gebaseerd is 'op een geschiedenis van voortdurend falen met betrekking tot straffen waarbij geen inbewaringstelling is opgelegd' (Dünkel, 1994).

In de Criminal Justice Act van 1991 (laatst aangepast in 2003) is tevens opgenomen dat alle veroordeelde personen jonger dan 22 jaar na hun vrijlating uit detentie tenminste drie maanden begeleiding krijgen van een reclasseringsambtenaar of een maatschappelijk werker, ongeacht de duur van hun detentie. Voor veroordeelden van 22 jaar en ouder geldt dat zij slechts na een detentie van tenminste twaalf maanden begeleiding krijgen, in het kader van een voorwaardelijke invrijheidsstelling. De begeleiding van de jongvolwassen daders begint op het moment van de vrijlating en duurt drie maanden of uiterlijk tot de 22e verjaardag (Home Office, 1999).

Eén van de niet-residentiële sancties uit de Crime and Disorder Act van 1998 die kan worden opgelegd aan jongvolwassenen tot 21 jaar, betreft de

Attendance Centre Order (zie ook Criminal Justice Act van 2003)¹⁶. Deze kan door zowel de kinderrechter als de algemene rechtbank worden opgelegd ter vervanging van een vrijheidsstraf. Doel van deze sanctie is om jonge daders in een gecontroleerde omgeving te leren hun vrije tijd zinvoller te benutten. De jongeren hebben daartoe een aanwezigheidsplicht. Hun vrije tijd wordt aan banden gelegd en door het aanbieden van gestructureerde activiteiten wordt gewerkt aan het vergroten van de zelfdiscipline, hun (sociale) vaardigheden en belangstelling. De Attendance Centre Order kan aan jongeren van achttien jaar en ouder voor een maximale duur van 36 uur worden opgelegd (Herz, 2002; Bol, 2002).

Jongvolwassenen tot 21 jaar kunnen verder zowel in het kader van een voorlopige hechtenis als van een opgelegde vrijheidsstraf geplaatst worden in zogenoemde 'Young Offender Institutions' (jeugdgevangenissen), waar ook strafrechtelijk minderjarigen verblijven¹⁷. Laatstgenoemden verblijven sinds de 'Crime and Disorder Act' van 1998 in aparte afdelingen, gescheiden van de jongvolwassenen. De 'Young Offender Institutions' (YOI's) vallen onder de 'Prison Service', die ook de gevangenissen voor volwassenen onder haar hoede heeft (HM Prison Service, 2004). De minimum detentieperiode bedraagt 21 dagen en de maximum detentie periode is dezelfde als een volwassene maximaal voor hetzelfde delict zou krijgen¹⁸ (RDS, 1999). De activiteiten binnen een YOI zijn er voor een belangrijk deel op gericht de jonge gedetineerden voor te bereiden op hun terugkeer in de maatschappij. Voor alle 'young offenders' die tenminste vier weken in detentie moeten verblijven, wordt in de YOI's een 'detentieplan' ('sentence plan') opgesteld. Doel hiervan is de gedetineerden zoveel mogelijk voor te bereiden op hun leven na de detentie, om verdere delicten te vermijden.

In alle YOI's zijn 'personal officers' aanwezig. Deze functionarissen zijn getraind om de jongeren te helpen met vragen en problemen. Zij spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling en verfijning van het detentieplan. De YOI's bieden zowel onderwijs als praktische scholing aan, ter verbetering van de vaardigheden van de gedetineerden en ter vergroting van hun kansen om na vrijlating een baan te vinden. Ter voorbereiding op de vrijlating zijn er trainingen die hen leren omgaan met praktische zaken als huisvesting, uitkeringen, drugs en familie.

Sommige YOI's voorzien in mogelijkheden voor de gedetineerden om deel te nemen aan 'Community Service Volunteers programmes' (bijvoorbeeld

¹⁶ Indien er sprake is van het niet betalen van een geldboete kunnen ook jongvolwassenen tot 25 jaar een Attendance Centre Order krijgen opgelegd in plaats van een gevangenisstraf (zie 'Criminal Justice Act 2003', sectie 221 en 'Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000', sectie 60).

¹⁷ In de Criminal Justice and Court Services Act van 2000 vervalt de mogelijkheid van veroordeling tot plaatsing in een Young Offender Institution voor achttien tot 21-jarigen. In plaats hiervan moeten jongvolwassenen voortaan hun straf uitzitten in een gewone gevangenis of in een voormalige Young Offender Institution. Het laten vervallen van deze 'sentence' gaat echter pas in wanneer er een Prison Service Order is voorbereid die ook jongvolwassenen betreft (Roberts, 2001). Dit laatste lijkt tot op heden nog niet te zijn gebeurd, want uit de actuele websites van zowel HM Prison Service als de Youth Justice Board blijkt dat de Young Offender Institutions nog steeds in gebruik zijn voor deze specifieke doelgroep.

¹⁸ De voorwaarden zijn vastgelegd in de Criminal Justice Act van 1992.

werken met ouderen of gehandicapten). Hierdoor kan werkervaring worden opgedaan.

Ontspanning en omgang met medege-detineerden wordt aangemoedigd. De meeste YOI's voorzien hierin minimaal één uur per dag. In de weekends zijn er meer mogelijkheden voor activiteiten, zoals vrijwilligerswerk, sport en vrijetijdsbesteding (HM Prison Service, 2004). Ter illustratie volgt hieronder een beschrijving van het regime in de 'Deerbolt Young Offender Institution'.

Deerbolt Young Offender Institution is een jeugdgevangenis waar jongvolwassenen verblijven in de leeftijd van achttien tot 21 jaar. In het algemeen zijn zij veroordeeld tot vrijheidsstraffen die kunnen oplopen tot vier jaar.

Er is sprake van een pro-actief regime gericht op het verminderen van recidive. Hiertoe is er een drugsteam aanwezig en wordt er scholing gegeven en worden er workshops en cursussen gehouden.

Om recidive na terugkeer in de maatschappij tegen te gaan, worden de individuele behoeften op zowel korte als lange termijn van de gedetineerden geïnventariseerd. Hiertoe wordt voor iedere individuele gedetineerde een detentieplan opgesteld. Daarnaast worden er trainingen gegeven die specifiek gericht zijn op het delictgedrag, waaronder 'Enhanced Thinking Skills' (ETS), agressievermindering en 'Accredited Programme preparation Week'. Er is een 'Jobsearch Team' dat in samenwerking met medewerkers van de reclassering informatie verschaft met betrekking tot werk en opleiding. Doel hiervan is het aantal personen te vergroten dat na vrijlating werk of een stageplaats heeft. Speciaal voor gedetineerden die nog negen maanden detentie te gaan hebben, is er een zogenoemde 'high intensity training unit' met als doel recidive te voorkomen door het aanleren van vaardigheden en door het onderkennen van risicofactoren vóór de vrijlating. Voor gedetineerden die een gedeelte van de tijd 'buiten de poort' mogen verblijven wordt werk geregeld. Ten behoeve van dit alles vindt er aan het begin van het programma een inschatting van de gedetineerde plaats door een multidisciplinair team, opdat het programma kan worden aangepast aan de specifieke behoeften van de individuele gedetineerde (HM Prison Service, 2004).

4 Interventies

In dit hoofdstuk worden enkele interventies specifiek gericht op jongvolwassenen beschreven. Omdat er weinig literatuur beschikbaar is over interventies specifiek voor deze doelgroep en omdat de informatie in de beschikbare beschrijvingen van de interventies beperkt is, zullen de hier beschreven interventies vooral ter illustratie dienen. Het betreft uitsluitend projecten in het Verenigd Koninkrijk en in de Verenigde Staten. België en Duitsland zijn buiten beschouwing gebleven, en wel om de volgende redenen. In België¹⁹ bestaat geen specifieke aanpak voor jongvolwassenen en derhalve zijn er ook geen interventies op dit gebied, zoals duidelijk is geworden uit onze telefonische enquête onder gevangenisdirecteuren. In Duitsland krijgen bijna alle jongvolwassenen jeugdsancties opgelegd. De strafexecutie valt derhalve volledig onder het jeugdstrafrecht en verwacht mag worden dat dit ook geldt voor eventuele interventies. Gezien de beperkte tijdsperiode van dit onderzoek is daarom prioriteit gegeven aan het inventariseren van interventies in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk.

In paragraaf 4.1 worden de verschillende interventies beschreven; in paragraaf 4.2 wordt nader ingegaan op achterliggende theorieën, uitgangspunten en doelstellingen.

4.1 Verenigde Staten

Youthful Offender System (YOS)

Het 'Youthful Offender System' gaat uit van het Colorado Department of Corrections.

Het programma is opgezet voor daders van geweldsdelicten die via 'direct file' als 'volwassene' zijn veroordeeld. De jongeren, die ten tijde van het plegen van het delict tussen de veertien en achttien jaar waren, moeten jonger dan negentien jaar zijn op het moment van hun veroordeling. De rechtbank schorst vervolgens de 'volwassen' gevangenisstraf, op voorwaarde dat de jongere het YOS-programma doorloopt. Het YOS-project kan voor minimaal twee jaar en voor maximaal zes jaar worden opgelegd, in uitzonderlijke gevallen ('class 2 felony') voor zeven jaar en biedt een programma dat in zit tussen jeugd- en volwassenen correctie maatregelen. Het YOS-project maakt gebruik van elementen en benaderingen die op basis van onderzoek en ervaring bewezen effectief zijn en is door onder meer het

¹⁹ In België kunnen op grond van de 'Wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie', vier Alternatieve Gerechtelijke Maatregelen (Dader in Zicht, Slachtoffer in Beeld, Leerproject voor Daders van Seksueel Geweld en Verkeersdelinquenten) worden opgelegd aan (jong)volwassenen die extramuraal worden uitgevoerd. Momenteel worden deze vier Nationale projecten in opdracht van het Ministerie van Justitie geëvalueerd door de Faculteit Psychologie, Universiteit Gent.

Bureau of Justice Assistance²⁰ (BJA) genomineerd als effectieve interventie (BJA, 1998). Het YOS verschilt van programma's voor volwassenen in die zin dat het uitgaat van de vooronderstelling dat jonge daders zich kunnen rehabiliteren, dat hun eerdere delictgedrag nog omkeerbaar is en dat hun toekomst nog positief en productief kan zijn. Het programma gaat uit van een holistische benadering en beschouwt de adolescentie als een groeiproces waarin ontwikkelingstaken moeten worden aangeleerd op vier domeinen, namelijk fysiek, cognitief, emotioneel en sociaal. Gedurende het gehele project wordt gebruik gemaakt van een systeem van belonen en straffen. Er worden vier fasen doorlopen:

- een intake-, diagnostische- en oriëntatieperiode van dertig tot 45 dagen met een sterk fysiek georiënteerd regime (aangeduid als een afgezwakte vorm van een boot camp). De jongere verblijft intern en ondergaat een streng, intensief residentieel programma. Er wordt een individueel projectplan opgesteld, met meetbare doelen en specifieke omschreven interventies om de doelen te behalen.
- een cognitief- en gedragsgerichte fase die acht maanden tot zes jaar kan duren. Deze fase voorziet in een intensief residentieel programma in een beveiligde instelling waarbij de nadruk ligt op theoretische scholing, cognitieve herstructurering en aanvullende programma's toegespitst op de individuele behoeften.
- een fase voorafgaand aan de vrijlating ('pre-release') van drie maanden. Er wordt voortgebouwd op de eerdere programma-onderdelen en de basis wordt gelegd voor een succesvolle terugkeer in de maatschappij.
- Intensieve begeleiding en bewaking van de jongere in de samenleving gedurende zes tot twaalf maanden. Daarbij is sprake van een uitgebreid nazorgprogramma op basis van een multidisciplinaire aanpak (Ploughe & Medina, 2002).

4.2 Verenigd Koninkrijk

4.2.1 *Thorn Cross High Intensity Training Centre en Colchester Young Offender Institution.*

In 1994 werd aan de Prison Service gevraagd om een nieuw programma voor jongvolwassen daders te ontwikkelen, uitgaande van discipline, hard werken en het verdienen van privileges, geïntegreerd met de meest succesvolle elementen uit de Amerikaanse 'boot camp' programma's (te weten fysieke uitdaging en strenge discipline gecombineerd met aandacht voor dadergedrag en nazorg²¹).

Op basis van deze uitgangspunten zijn twee programma's ontwikkeld: in 1996 ging het Thorn Cross High Intensity Training (HIT) regime in Thorn Cross Young Offender Institution van start en in 1997 opende de Colchester Young Offender Institution haar deuren.

²⁰ Het BJA maakt onderdeel uit van het US Department of Justice.

²¹ MacKenzie et al., 2001.

Voor beide programma's golden dezelfde selectiecriteria. Deelnemers moesten:

- 1 van het mannelijk geslacht zijn;
- 2 tussen de achttien en 21 jaar oud zijn;
- 3 een resterende detentietijd van ongeveer zes maanden hebben;
- 4 geschikt zijn om in een 'open' omgeving te verblijven;
- 5 mentaal en fysiek in staat zijn deel te nemen aan het regime.

Het 'high intensity training' (HIT) programma maakte onderdeel uit van de Thorn Cross Young Offender Institution en was gebaseerd op interventies en activiteiten waarvan onderzoek had aangetoond dat ze effectief zijn in het verminderen van recidive. Er werd een zeer gestructureerd programma aangeboden, waarin fysiek uitdagende activiteiten gecombineerd werden met activiteiten waarin de jongvolwassene werd aangesproken op zijn delictgedrag. Daarbij was er intensieve begeleiding (zorg) van de jongere en indien mogelijk werd geregeld dat de jongere bij ontslag uit de inrichting een werk of stageplek had.

Het programma besloeg 25 weken en was ingedeeld in vijf periodes van vijf weken, die zich achtereenvolgens richtten op:

- 1 een eerste inschatting van de behoeften van elke jongere;
- 2 het aanleren van basisvaardigheden op het gebied van onderwijs, sociale vaardigheden en cognitieve vaardigheden (op basis van het programma 'Enhanced Thinking Skills');
- 3 het verzorgen van beroepsonderwijs;
- 4 het aanleren van verdere vaardigheden met het oog op hun leven buiten de gevangenis;
- 5 deelnemen aan een werk of stageplek in de maatschappij, waarbij de jongvolwassene doordeweeks buiten de gevangenis verblijft.

Colchester Young Offender Institution was er op gericht de jongvolwassenen zoveel mogelijk aan een militair regime te onderwerpen en betrof een samenwerkingsverband tussen het Home Office en het Ministerie van Defensie. Door het Military Corrective Training Centre te Colchester werd een apart gebouw beschikbaar gesteld, waar 38 jonge gedetineerden konden verblijven. Er werd gebruik gemaakt van de faciliteiten van het Military Corrective Training Centre en de jongeren droegen militaire uniformen. Het programma bestond uit drie fasen van respectievelijk zes weken, acht weken en twaalf weken, waarin telkens wat meer vrijheden werden verkregen. Hoewel er ook aandacht was voor opleiding en werk, lag het accent voor een belangrijk deel op discipline en fysieke training, op militaire leest geschoeid.

Uit de evaluatie van beide projecten bleek dat deelnemers aan het Thorn Cross High Intensity Training Centre twee jaar na vrijlating significant minder vaak opnieuw veroordeeld waren dan een controlegroep van daders die wel in aanmerking kwamen voor het project, maar niet geselecteerd waren. Afgezet tegen de lagere recidivecijfers kan dit project als kostenbesparend worden beschouwd. Het Colchester project liet in vergelijking met een controlegroep geen significant effect op de vermindering van recidive zien. Dit project is in 1998 stopgezet, na 66 jonge daders te hebben begeleid.

Op basis van deze resultaten wordt geconcludeerd dat het 'dril'-element en de fysieke training niet cruciaal lijken te zijn voor het verminderen van delictgedrag (Farrington e.a., 2002).

4.2.2 *Cognitive Skills Programmes*

Cann e.a. (2003) hebben de effectiviteit onderzocht van geaccrediteerde 'cognitive skills' programma's (te weten 'Enhanced Thinking Skills' (ETS) en 'Reasoning and Rehabilitation' (R&R)) die in gevangenissen worden toegepast. Dergelijke programma's zijn respectievelijk in 1993 en 1992 in HM Prison Service (Engeland en Wales) geïntroduceerd, vanuit de vooronderstelling dat de wijze waarop daders denken een belangrijke factor is in hun criminele gedrag. Het doel van cognitive skills programma's is om daders een denkproces aan te leren dat hen weerhoudt van denkpatronen die leiden tot het plegen van een delict (ook wel genoemd cognitieve distorsies).

Het Home Office heeft de afgelopen paar jaar verschillende evaluatiestudies verricht naar de effectiviteit van deze programma's op het voorkomen van recidive. De evaluaties, uitgevoerd onder mannelijke volwassen gedetineerden, lieten een wisselend resultaat zien, hetgeen overeenkomstig de resultaten van ander internationaal onderzoek is²².

Een aantal onderzoeken heeft echter uitgewezen dat cognitive skills programma's effectief zijn in het verminderen van recidive bij jonge daders²³. Het hier besproken onderzoek is de eerste evaluatie van cognitive skills programma's voor jonge daders in gevangenissen in Engeland en Wales. Er is onder andere gekeken naar het effect van deze programma's op daders die ten tijde van hun veroordeling jonger waren dan 21 jaar²⁴.

De groep jongvolwassenen betrof 1534 personen, die tussen 1995 en 2000 hadden deelgenomen aan ofwel Enhanced Thinking Skills (ETS) ofwel Reasoning and Rehabilitation (R&R). Zij waren allen tussen 1996 en 2000 vrijgekomen.

De groep is vergeleken met een even grote controlegroep die niet aan genoemde programma's had deelgenomen en overeenkwam op een klein aantal statische risicofactoren²⁵. Zowel de experimentele als de controlegroep bestond uit personen die een vrijheidsstraf van zes maanden of meer opgelegd hadden gekregen en inmiddels minstens een jaar weer in vrijheid waren.

Uit de resultaten bleek dat het aantal nieuwe veroordelingen na één jaar lager lag voor de jongvolwassenen die het ETS of R&R programma volledig hadden doorlopen in vergelijking met de controlegroep. Dit was twee jaar na vrijlating echter niet meer het geval. De onderzoekers suggereren derhalve

²² De auteurs verwijzen hierbij als voorbeeld naar Bonta (2002).

²³ De auteurs verwijzen o.a. naar Lipsey (1992), die 400 evaluaties van programma's voor daders in de leeftijd van twaalf tot 21 jaar analyseerde. De programma's werden uitgevoerd in gevangenissen en in het kader van 'community-based' sancties en leidden tot een afname van recidivisme met 10%.

²⁴ Ook is het effect onderzocht bij volwassenen ouder dan 21 jaar.

²⁵ De controlegroep kwam op slechts een gering aantal statische risicofactoren overeen, hetgeen een beperking van het onderzoek inhoudt.

dat aanvullende activiteiten of operationele opvolging nodig kunnen zijn om recidive en nieuwe veroordelingen op de langere termijn tegen te gaan.

4.3 De verschillende interventies nader beschouwd

De beschreven interventies en projecten in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk worden alle toegepast in het kader van de strafexecutie en hebben tot doel recidive te voorkomen c.q. terug te dringen. Verwacht mag worden dat de interventies gebaseerd zijn op programmatheorieën die bewezen effectief zijn en dat gebruik wordt gemaakt van criteria die van invloed zijn op de efficiëntie van het programma²⁶. Ten aanzien van beide is op (inter)nationaal gebied het nodige onderzoek verricht.

Zo wijzen Van Poppel en Tackoen (2004) op enkele literatuurstudies²⁷ die criteria vermelden ter vergroting van de efficiëntie van een programma: "... Het programma moet geënt zijn op een theoretisch kader, ondersteund door empirisch onderzoek. Het moet duidelijk zijn waarom iets op een bepaald moment gedaan wordt en waarom dit tot verandering kan leiden.

Deelnemers moeten gescreend worden op hun risiconiveau voor recidive.

Het programma moet zich richten op dynamische risicofactoren die veranderbaar zijn. Het programma moet gestructureerd zijn met duidelijke directieve technieken. Het programma is cognitief-gedragsmatig gericht. Een programma zal meer effect hebben als het wordt uitgevoerd buiten de instelling, dan binnen de instelling. De uitvoering van het programma moet gebeuren met respect voor de handleiding en de programmadoelen.

Belangrijk is de selectie en training van de uitvoerders".

Hagel (2004) beschrijft soortgelijke criteria met betrekking tot de basiselementen van niet-residentiële interventies die als doel hebben recidive van jonge daders te voorkomen²⁸: programma's moeten gebaseerd zijn op een duidelijk theoretisch model dat aangeeft op welke wijze zij gedragsveranderingen beogen; dit houdt in dat alle activiteiten binnen het programma helder moeten zijn: beoogde doelen moeten helder en meetbaar zijn; het programma moet een redelijke periode beslaan: minimaal zes maanden; er moet frequent en voortdurend contact worden onderhouden met de jongeren die deelnemen aan het programma; de focus moet gericht zijn op het belonen van goed gedrag (meer dan op het bestraffen); de interventie moet gevolgd worden door nazorg.

Lipsey en Wilson (1998)²⁹ hebben een review gedaan naar interventies bij jongeren tussen de tien en 21 jaar die al dan niet in een inrichting zijn geplaatst. Dit onderzoek concludeert welke soorten interventies het sterkst en meest consistent samenhangen met het verminderen van recidive bij zware jeugdige delinquenten, te weten: 'interpersonal skills training'; individuele

²⁶ Zie in dit verband ook de vele publicaties op dit gebied van Pawson en Tilley.

²⁷ Te weten: McKenzie en Hickman, 1998; Mcguire, 2000; Beenackers, 2001.

²⁸ Hagel verwijst hierbij onder meer naar onderzoek van Hagell (2003); de conclusies in Community that Care (2002); Utting & Venard (2000); Rutter et al (1998) en Lipsey (1995).

²⁹ Lipsey, M.W. and Wilson, D.B. (1998): Effective Intervention for serious juvenile offenders: a synthesis of research, in : Loeber, R. and Farrington, D. (eds.) *Serious and violent juvenile offenders: risk factors and succesful interventions*, Thousand Oaks: Sage Publications.

counseling, met name multi-systeem counseling en realiteitstraining; gedragsprogramma's. Uit de studie van Lipsey en Wilson blijkt dat deze interventies recidive verminderen met ongeveer 40% (CJSW, 2001). Tevens wordt geconcludeerd dat wilderness/challenge programma's, 'afschrikingsprogramma's ('shock incarceration') en beroepskeuzeprogramma's niet effectief zijn bij zware delinquenten. Op basis van hetzelfde onderzoek wordt vermeld dat 'interpersonal skills' programma's en gedragsmodificatie en 'token economy' methodes grote significante effecten laten zien met betrekking tot geïnstitutionaliseerde daders. De onderzoekers concluderen dat er reden is om aan te nemen dat niet-residentiële ('community-based') interventies voorzover ze in het algemeen effectief zijn, ook effectief zullen zijn voor zwaardere delinquenten.

Voor de in de paragrafen 4.1 en 4.2 beschreven interventies geldt dat de informatie met betrekking tot deze programma's te summier is om daar veel conclusies aan te verbinden. Zo is er niet altijd bekend of er sprake is van een achterliggende programmatheorie en evenmin of er een effectstudie heeft plaatsgevonden. Mede daarom is een evaluatie van de effecten van deze interventies conform de Maryland Scientific Methods Scale achterwege gebleven.

Het Thorn Cross High Intensity Training programma maakt volgens de onderzoekers gebruik van activiteiten waarvan onderzoek heeft aangetoond dat ze effectief zijn in het verminderen van recidive, zoals het aanleren van cognitief-gedragsmatige vaardigheden, intensieve individuele begeleiding, resocialisatie en nazorg. Het Colchester project, dat veel sterker een 'boot camp achtig' karakter had, bleek niet effectief te zijn in het verminderen van recidive, hetgeen overeenkomt met bevindingen uit de literatuur met betrekking tot traditionele boot camp-programma's.

De aanpak die het Thorn Cross High Intensity Training programma biedt, vertoont veel overeenkomsten met het regime in Deerbolt Young Offender Institution, dat in paragraaf 3.4 wordt beschreven. Er wordt in beide Young Offender Institutions gebruik gemaakt van de Enhanced Thinking Skills methode, die uit onderzoek als effectief naar voren komt bij het verminderen van recidive. Voorts is er sprake van intensieve begeleiding en een op de individuele behoeften van de gedetineerde afgestemde aanpak, waarbij oog is voor risicofactoren met betrekking tot delinquent gedrag.

Bij de 'Cognitive Skills Programma's' is gebruik gemaakt van cognitieve gedragstherapeutische programma's die expliciet zijn gericht op het verbeteren van cognitieve vaardigheden. Zo is de Enhanced Thinking Skills methode gebaseerd op de vooronderstelling dat veel antisociaal gedrag voortvloeit uit het onvermogen van daders om hun doelen op een pro-sociale manier te bereiken. Door het aanleren van de daarvoor benodigde cognitieve vaardigheden zouden zij hiertoe na de interventie wel in staat zijn (Van Poppel en Tackoen, 2004). Ditzelfde geldt voor de Reasoning and Rehabilitation methode. Naar beide programma's zijn effectmetingen verricht en beide programma's zijn door de Home Office geaccrediteerd.

Het Youthful Offender System (YOS) tenslotte is een langdurige interventie, waarbinnen gebruik wordt gemaakt van elementen en benaderingen die op basis van onderzoek en ervaring bewezen effectief zijn. Zo richt deze interventie zich onder andere op het aanleren van cognitieve vaardigheden.

Daarnaast is sprake van meetbare doelen, specifiek omschreven interventies, intensieve begeleiding en nazorg. In grote lijnen lijkt het programma daarmee aan een aantal criteria voor effectieve interventie te voldoen, hetgeen ook blijkt uit het feit dat dit project door het 'Bureau of Justice Assistance' van het 'U.S. Department of Justice' als effectieve interventie is genomineerd. Of er inmiddels effectonderzoek heeft plaatsgevonden is echter niet duidelijk.

Zoals gezegd kunnen er geen harde conclusies getrokken worden ten aanzien van de effectiviteit van de beschreven interventies, met uitzondering van de Cognitive Skills Programma's. Hoewel getracht is na te gaan of de beschreven interventies ook in de meta-evaluaties en reviews voorkomen, is hierover onvoldoende duidelijkheid verkregen. Wel kan worden opgemerkt dat, hoewel de achterliggende theorie niet bij alle interventies duidelijk is, alle projecten gebruik maken van elementen die uit onderzoek naar voren komen als effectieve methoden bij het tegengaan van recidive.

5 Het beleid ten aanzien van jongvolwassenen in enkele andere Europese landen in het kort

Voor een aantal andere landen in Europa is ook nagegaan of er sprake is van een specifiek strafrechtelijk beleid ten aanzien van jongvolwassenen. De hieronder beschreven landen zijn uitsluitend geselecteerd omdat actuele informatie voorhanden was.

In de meeste Europese landen wordt met de term 'jongvolwassenen' de groep achttien tot 21 jarigen aangeduid. Er lijkt geen sprake te zijn van een eenduidig beleid ten aanzien van jongvolwassenen, hoewel de meeste landen in hun strafrechtelijke bejegening wel in meer of mindere mate rekening lijken te houden met deze specifieke leeftijdsgroep (zie ook Home Office, 1999). In veel Europese landen worden zaken van jongvolwassenen weliswaar volgens het 'gewone' strafrecht afgedaan, maar worden zij op een mildere wijze bejegend dan gebruikelijk binnen het strafrecht.

In *Italië* is het jeugdstrafrecht van toepassing op jongeren tot achttien jaar. Indien een jongere reeds achttien jaar is, maar ten tijde van het plegen van het delict nog minderjarig, dan is eveneens het jeugdstrafrecht van toepassing. De bevoegdheid van de jeugdrechtbank eindigt echter definitief wanneer de jongere de leeftijd van 25 jaar voltooid heeft (Morgante, 2002). Er bestaan weinig speciale voorzieningen voor jongvolwassenen die volgens het volwassenenstrafrecht worden berecht. Wel is een duidelijke trend waarneembaar om jongvolwassenen meer te sparen waar het detentiestrafpen betreft. Zo is het bij jongvolwassenen mogelijk om detentiestrafpen tot tweeëneenhalf jaar voorwaardelijk op te leggen (Dunkel, 2002).

In *Spanje* is het jeugdstrafrecht van toepassing op jongeren tot achttien jaar. In het jaar 2000 zijn regelingen opgesteld met betrekking tot jongvolwassenen die erg overeenkomen met die in Duitsland (Dünkel, 2003; 2004). Sinds 2004 is de regeling van kracht dat het jeugdstrafrecht ook wordt toegepast bij daders tussen de achttien en 21 jaar, die een misdrijf of een minder zwaarwegend delict zonder het gebruik van geweld of bedreiging van mensenlevens hebben begaan.

Een reeds opgelegde jeugdmaatregel loopt ook door na de achttiende verjaardag van de jongere. Een jongere die hiervoor in een inrichting verblijft wordt op zijn 23^e verjaardag overgeplaatst naar een bijzondere gevangenis (De la Cuesta, 2002).

In *Frankrijk* is het jeugdstrafrecht van toepassing op jongeren tot achttien jaar. Er bestaan weinig speciale voorzieningen met betrekking tot straffen

voor jongvolwassenen van achttien tot 21 jaar. Indien er voorlopige hechtenis wordt geëist, moet de onderzoeksrechter eerst een onderzoek instellen naar de levensomstandigheden en de mogelijkheden voor maatschappelijke resocialisatie, voorzover het gepleegde delict een misdrijf betreft waarvoor een maximumstraf van hooguit vijf jaren geldt. Bovendien gelden voor de executie van vrijheidsstraffen voor jongvolwassenen onder de 21 jaar bepaalde uitzonderingen. Ook kan een veroordeelde die op het moment van het plegen van het delict tussen de achttien en 21 jaar was, verzoeken om een voortijdige verwijdering van zijn veroordeling uit het strafregister, wanneer zijn resocialisatie bereikt lijkt. Voorwaarde daarvoor is dat het vonnis minstens drie jaar daarvoor is uitgesproken en de straf voltrokken of afgehandeld is.

Tot slot is er de mogelijkheid tot uitbreiding van bepaalde opvoedingsmaatregelen. Sinds 1975 mogen er (civiele) jeugdbeschermingsmaatregelen worden toegepast op jongvolwassenen (18-21 jaar), dit echter alleen op vrijwillige basis en voor een beperkte periode. Het is de bedoeling dat 18-21 jarigen in afzonderlijke instellingen verblijven, maar in de praktijk is dit niet altijd uitvoerbaar (Dunkel, 1994; Maguer & Muller, 2002).

In *Griekenland* zijn jongeren tot de leeftijd van achttien jaar strafrechtelijk minderjarig. Voor achttien tot twintig jarigen worden verlaagde straffen voorgestaan, maar de rechtbank is daartoe niet verplicht. Op jongvolwassenen van achttien tot 21 jaar zijn zowel speciale voorschriften uit het jeugdrecht als uit het volwassenenstrafrecht van toepassing. In de praktijk wordt veelal het jeugdrecht toegepast, zowel in geval van zware als van lichte delicten. Bij jongvolwassenen die volgens het volwassenenstrafrecht zijn veroordeeld, kan onder bepaalde voorwaarden een vrijheidsstraf worden omgezet in een voorwaardelijke straf. Door de jeugdrechtbank opgelegde opvoedingsmaatregelen eindigen van rechtswege zodra de jongere de leeftijd van 21 jaar heeft voltooid. (Chaidou, 2002).

In *Zwitserland* zijn voor jongvolwassenen tussen de achttien en 25 jaar oud bijzondere bepalingen opgenomen in de wetgeving (art. 100 Abs. 1 StGB). Alleen in het geval dat de jongvolwassene aanzienlijke tekorten in zijn karakterontwikkeling vertoont, kan overeenkomstig art. 100bis StGB, voor de duur van een tot maximaal drie jaar plaatsing in een 'Arbeisterziehungsanstalt' opgelegd worden, als dit een meer effectieve maatregel lijkt. In een dergelijke instelling krijgt de dader arbeidstraining en is er aandacht voor zijn kennis met betrekking tot werk. Bij jongvolwassenen van achttien tot 21 jaar die deze karakterskortkomingen niet vertonen, is een facultatieve strafverlichting mogelijk indien zij 'zich niet volledig bewust waren van de onjuistheid van hun actie'. Ook is een mildere bejegening mogelijk, wanneer deze jongeren 'zich er wel van bewust zijn, maar het vermogen om overeenkomstig te handelen nog niet volledig ontwikkeld is' (Backmann & Stump, 2002; Stump, 2003).

In *Oostenrijk* heeft de herziening van het jeugdstrafrecht in 2001 ertoe geleid dat de strafrechtelijke minderjarigheidsgrens is verlaagd van negentien naar achttien jaar. Ter compensatie hiervan zijn in het algemene strafrecht de uitzonderingen voor de strafrechtelijke bejegening van jongvolwassenen

verruimd, en zijn daarnaast onderdelen van het jeugdrecht van toepassing verklaard op jongvolwassenen. Delicten begaan voor het 21^e levensjaar, vallen onder de jurisdictie van de jeugdrechtbank. Verder zijn de minimum straffen voor jongvolwassenen verlaagd of komen te vervallen bij strafdreigingen die de vijf jaar niet overschrijden (Stump, 2003). Jonge gedetineerden die een straf uitzitten in een jeugdgevangenis kunnen daar tot de voltooiing van hun 24^e levensjaar blijven, mits van hun aanwezigheid geen schadelijke invloed of benadeling van de minderjarige gedetineerden te verwachten is.

Het jeugdrecht is volgens art. 27 ff en 46a öJGG bevoegd recht te spreken met betrekking tot delicten die voor het 21^e levensjaar begaan zijn. Het feit dat de daad door een jongvolwassene is gepleegd, geldt als verzachtende omstandigheid. Jongvolwassenen vallen onder de voorwaarden van art. 55 Abs 3 öJGG tot ten hoogste de voltooiing van hun 27^e levensjaar onder de uitvoering van het jeugdstrafrecht. (Dunkel, 2002; Stump, 2003; Löschnig-Gspandl, 2002).

Zweden kent geen apart jeugdstrafrecht. Vanaf vijftien jaar zijn jeugdigen hier strafrechtelijk aansprakelijk (Dunkel, 2002; Haverkamp, 2002; Janson, 2004).

Er bestaan echter wel wettelijke uitzonderingsregelingen met betrekking tot jeugdigen van vijftien tot achttien jaar en, in mindere mate, met betrekking tot jongvolwassenen van achttien tot 21 jaar. Zo kan bij jeugdigen tussen de vijftien en achttien jaar worden afgezien van strafvervolging, mits de jongere het delict bekend heeft. Ook kan hun zaak door de officier van justitie worden overgedragen aan het maatschappelijk werk, dat dan voor passende maatregelen zorgt. Bij jongeren van achttien tot 21 jaar is de kans kleiner dat de aanklacht tegen hen wordt ingetrokken en ook worden er zwaardere eisen aan het maatschappelijk werk gesteld vooraleer dit als een aanvaardbaar alternatief wordt beschouwd. Indien jongvolwassenen worden doorverwezen naar maatschappelijke instanties voor passende maatregelen, kan de rechtbank hen opdragen herstelwerk te verrichten dat direct gerelateerd is aan het gepleegde delict (Dunkel, 2002; Janson, 2004).

Voor daders jonger dan 21 jaar geldt een terughoudend beleid ten aanzien van het opleggen van gevangenisstraffen. Voor het opleggen van een gevangenisstraf aan jongeren onder de achttien jaar is een 'buitengewone' rechtvaardiging noodzakelijk, voor het opleggen van een gevangenisstraf aan jongeren onder de twintig jaar een 'speciale' rechtvaardiging. Ook kunnen jongvolwassenen niet worden veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf (Haverkamp, 2002, Janson, 2004).

Voor jongeren tot 21 jaar zijn er drie manieren waarop een vrijheidsstraf ten uitvoer kan worden gelegd: plaatsing in de gesloten jeugdzorg (dit komt weinig voor en is voorbehouden aan jongeren tussen de vijftien en zeventien jaar), de traditionele tenuitvoerlegging in een justitiële inrichting (waarbij jongvolwassenen gescheiden verblijven van volwassen gedetineerden) of elektronische monitoring.

6 Slotbeschouwing

In het voorgaande is gekeken naar de wijze waarop binnen het strafrechtelijke systeem in diverse landen wordt omgegaan met jongvolwassen daders in de leeftijd van achttien tot 24 jaar. De literatuurverkenning heeft zich op verzoek van de opdrachtgever toegespitst op de landen Duitsland, België, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Daarnaast is meer globaal gekeken naar de positie van jongvolwassenen in een aantal (andere) Europese landen.

Twee vragen stonden in deze verkenning centraal, namelijk:

- 1 De vraag of jongvolwassenen in de strafrechtspleging en -toepassing in enkele relevante landen buiten Nederland, al dan niet worden behandeld als een speciale categorie;
- 2 De vraag in hoeverre er sprake is van een speciale aanpak - en zo mogelijk van specifieke interventies - in de sanctietoepassing voor deze groep.

In het navolgende zal aan de hand van de gevonden informatie een antwoord worden gegeven op beide vragen en zullen naar aanleiding van de bevindingen enkele overwegingen worden geformuleerd.

6.1 Strafrechtspleging

Zoals in paragraaf 1.1 reeds uitvoerig is besproken, is er weinig (actuele) literatuur te vinden die expliciet betrekking heeft op de strafrechtelijke bejegening van jongvolwassenen. Reden hiervoor lijkt te zijn dat het strafrechtelijke beleid met betrekking tot jongvolwassenen in de meeste landen is geïntegreerd in een bredere context; de jongvolwassenen vallen ofwel binnen het jeugdstrafrecht ofwel binnen het algemene strafrecht en worden in die zin niet als een specifieke categorie gezien.

Daarbij dient er op gewezen te worden dat het begrip 'jongvolwassenen' in de strafrechtspleging van de diverse onderzochte landen niet per definitie eenduidig is. Afhankelijk van de geldende strafrechtelijke meerderjarigheidsgrens, kunnen de leeftijdsgrenzen die de verschillende landen voor jongvolwassenen hanteren verschillen, soms zelfs voor de diverse sancties en maatregelen die binnen het strafrechtelijke systeem van één land mogelijk zijn. Over het algemeen echter is er een tendens om personen in de leeftijdscategorie van achttien tot 21 jaar als jongvolwassen te beschouwen.

Tussen de onderzochte landen bestaan grote verschillen in de wijze waarop jongvolwassenen binnen het strafrechtelijke systeem worden bejegend. Grofweg kan het volgende worden geconcludeerd met betrekking tot de strafrechtspleging ten aanzien van jongvolwassenen:

In Duitsland bestaat er een duidelijk beleid ten aanzien van jongvolwassenen; hun zaak wordt zoveel mogelijk binnen het jeugdstrafrecht afgedaan. België

daarentegen kent geen strafrechtelijk beleid ten aanzien van jongvolwassenen. In de Verenigde Staten is er sprake van een 'omgekeerd' beleid. Daar worden strafrechtelijk minderjarigen steeds vaker volgens het volwassenenstrafrecht veroordeeld en gaan jongvolwassenen dientengevolge op in het volwassenenstrafrecht. In het Verenigd Koninkrijk tenslotte vallen jongvolwassenen eveneens onder het volwassenenstrafrecht, maar worden zij in een aantal opzichten milder bejegend. Kijken we naar de strafrechtspleging in de andere Europese landen die in deze literatuurverkenning zijn meegenomen, dan blijken jongvolwassenen ook daar meestal onder het volwassenenstrafrecht te vallen. Wel is er - in meer of mindere mate - sprake van een mildere bejegening van jongvolwassenen binnen het strafrechtstelsel.

6.2 Sanctietoepassing

Wat de sanctietoepassing betreft, bestaan er vooral in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk mogelijkheden om jongvolwassenen aangepaste sancties op te leggen. Daarbij is er in het Duitse rechtssysteem sprake van een expliciete wettelijke regeling met betrekking tot jongvolwassenen. Met het opleggen van gevangenisstraffen wordt in deze landen terughoudend omgegaan; niet-residentiële interventies die gericht zijn op resocialisatie staan hoog in het vaandel. Veelal worden er lagere maximumstraffen gehanteerd voor jongvolwassenen en bestaan er meer schorsingsmogelijkheden. Indien er toch sprake is van detentie, verblijven de jongvolwassenen meestal in jeugdgevangenis (Duitsland), eventueel gescheiden van strafrechtelijk minderjarigen (Engeland en Wales). Ook in de Verenigde Staten verblijven jongvolwassenen soms in aparte instellingen (zogenoemde Youthful Offender facilities). In België verblijven jongvolwassenen in de gewone gevangenis voor volwassenen. In de overige Europese landen die in deze verkenning kort besproken zijn, kent men eveneens aangepaste en mildere sancties voor jongvolwassenen. Ook hier zitten jongvolwassenen een gevangenisstraf vaak uit in afzonderlijke detentiecentra.

6.3 Interventies

In deze literatuurverkenning is ook gekeken naar de toepassing van specifieke interventies voor jongvolwassenen in het kader van de executie van straffen. Het bleek erg lastig om actuele beschrijvingen van projecten te vinden die zich specifiek richten op jongvolwassenen. Het korte tijdsbestek waarin dit onderzoek moest plaatsvinden was daarbij een belemmerende factor. In deze verkenning is daarom volstaan met het beschrijven van enkele projecten in het Verenigd Koninkrijk en in de Verenigde Staten, die vooral ter illustratie dienen. Wegens het ontbreken van informatie is afgezien van een analyse op basis van de Maryland Scientific Methods Scale.

Er kunnen geen harde conclusies worden getrokken ten aanzien van de effectiviteit van de beschreven interventies, met uitzondering van de 'Cognitive Skills' Programma's. Wel kan worden opgemerkt dat, hoewel de achterliggende theorie niet bij alle interventies duidelijk is, alle projecten

gebruik maken van elementen die in onderzoek naar voren komen als werkbare mechanismen die een rol spelen in het voorkomen van recidive.

6.4 Tot slot

Op grond van de bevindingen uit deze literatuurverkenning kan worden geconcludeerd dat de strafrechtelijke aanpak met betrekking tot jongvolwassenen in de onderzochte landen grote verschillen laat zien. Grofweg kan er onderscheid worden gemaakt tussen landen waar een duidelijk omschreven strafrechtelijk beleid bestaat ten aanzien van jongvolwassenen (Duitsland) en landen waar het beleid minder vast omschreven lijkt (Engeland & Wales en de Europese landen die in hoofdstuk vijf besproken zijn). Waar het beleid minder duidelijk is op dit gebied, zijn er in de strafexecutie vaak wel expliciete regelingen en interventies voor jongvolwassenen te vinden. Alles bij elkaar lijkt er een tendens te zijn om jongvolwassenen als een aparte categorie binnen de strafrechtstoepassing te beschouwen: in het merendeel van de onderzochte landen is sprake van een mildere of anderszins specifieke bejegening van jong-volwassenen.

Een specifieke bejegening van jongvolwassenen kan gerechtvaardigd worden op grond van psychologisch en sociologisch onderzoek met betrekking tot het begrip 'volwassenheid'. Vanuit een ontwikkelingspsychologisch en sociologisch perspectief bezien, is er geen specifieke leeftijdsgrens waarop per definitie de volwassenheid is bereikt (zie onder meer de ontwikkelingstheorieën van Erikson en Piaget). Ditzelfde zou gelden voor het moment waarop iemand in morele zin voldoende is ontwikkeld om verantwoordelijk te kunnen worden gesteld voor zijn daden (Bol, 1991, 1993; Schuler-Springorum, 2002).

Omdat jongvolwassenen zich nog in een overgangsfase naar de volwassenheid bevinden, zouden zij een aparte aanpak nodig hebben die meer is afgestemd op de specifieke behoeften van deze groep (zie o.a. Roberts, 2001; Rössner & Bannenberg, 2002). Sommige auteurs vinden dat dit ook geldt voor een aanpak in strafrechtelijke zin (Steinberg e.a., 2004). Dünkel (1994) stelt bijvoorbeeld dat er behoefte is aan een flexibel systeem dat enerzijds voorziet in maatregelen die tegemoet komen aan de opvoedingsbehoeften van jeugdigen, terwijl er anderzijds ruimte moet zijn voor de meer op straf gerichte maatregelen uit het volwassenenstrafrecht ingeval van zeer ernstige delicten of delicten die niet als typische 'jeugddelicten' te omschrijven zijn. Het gehanteerde uitgangspunt 'opvoeding in plaats van straf' en het afzien van de traditionele 'volwassen' straffen, vooral van de detentiestraf, maakt volgens hem een meer geëigende aanpak mogelijk van strafbare feiten die door jongvolwassenen worden gepleegd. In de Duitse strafrechtspleging is deze opvatting duidelijk terug te vinden, zowel in de bejegening van strafrechtelijk minderjarigen als in de bejegening van jongvolwassenen. Maar ook in de andere onderzochte landen lijken ontwikkelingspsychologische- en sociologische aspecten een rol te spelen bij de specifieke aanpak van jongvolwassenen.

Huidige ontwikkelingen

De bevindingen uit deze literatuurverkenning laten zien dat een speciale aanpak van jongvolwassenen inhoudt dat er meer aandacht is voor de specifieke behoeftes van deze groep, zowel qua straffen als qua interventies, maar ook dat jongvolwassenen over het algemeen milder worden bejegend dan volwassen daders. De vraag is echter of deze mildere bejegening in de nabije toekomst stand zal houden.

Sinds de jaren '90 is het strafrechtelijk klimaat in zowel de Europese als Noord-Amerikaanse landen aan het veranderen. Verschillende onderzoekers signaleren een roep om meer verantwoordelijkheid te leggen bij jeugdigen en/of bij jongvolwassenen (Junger-Tas, 2002; Dunkel, 2002, Stump, 2003, Doob & Sprott, 2004) en in veel landen is een tendens gaande om strenger te straffen en harder op te treden ("getting tough on crime"). Een duidelijk voorbeeld hiervan is te zien in de Verenigde Staten, waar strafrechtelijk minderjarigen in toenemende mate volgens het volwassenenstrafrecht worden berecht. Echter, ook in Europese landen zien we dat in veel landen de mogelijkheden worden verruimd om strenger te kunnen straffen. Zo kunnen strafrechtelijk minderjarigen in Engeland en Wales in uitzonderlijke gevallen een levenslange gevangenisstraf opgelegd krijgen.

Deze ontwikkeling raakt ook aan het beleid met betrekking tot jongvolwassenen. Zoals eerder gezegd pleiten conservatieve partijen in Duitsland er voor om de wijdverbreide praktijk om jongvolwassenen via het jeugdstrafrecht te veroordelen, los te laten, opdat zij op die manier zwaarder kunnen worden gestraft. Hun argument is dat de jongvolwassenen vele verantwoordelijkheden hebben binnen de civiele wetgeving en derhalve ook in strafrechtelijke zaken als volwassene ter verantwoording moeten kunnen worden geroepen. Duitse jeugdcriminologen en personen werkzaam binnen het jeugdstrafrecht, pleiten daarentegen voor toepassing van het jeugdstrafrecht op 21-24 jarigen in die gevallen waarin dit meer op z'n plaats lijkt.

In Engeland is met de 'Criminal Justice and Court Services Act' van 2000 de sanctie om jongvolwassenen in een 'Young Offender Institution' te plaatsen, afgeschaft (Roberts, 2001). Tegelijk pleit de Youth Justice Board, ingesteld voor strafrechtelijk minderjarigen, er voor zijn verantwoordelijkheden uit te breiden tot de detentievoorzieningen met betrekking tot achttien tot 21-jarigen (Bottoms & Dignan, 2004). In Oostenrijk is de meerderjarigheidsgrens enkele jaren geleden van negentien jaar teruggebracht tot achttien jaar, waardoor een grote groep jeugdigen destijds opeens onder het volwassenenstrafrecht kwam te vallen. In Schotland wijzen de huidige ontwikkelingen op meer aandacht voor de groep jongvolwassenen tot twintig jaar. Kortom, de meningen zijn verdeeld en het beleid met betrekking tot jongvolwassenen in de diverse onderzochte landen lijkt verre van vaststaand te zijn.

Geconcludeerd moet worden dat binnen de onderzochte landen weinig eensgezindheid bestaat over de strafrechtelijke aanpak van jongvolwassenen. Elk land heeft zijn eigen invulling voor de wijze waarop wordt omgegaan met jongvolwassenen binnen het strafrechtstelsel, en hierbij hoeft niet per definitie sprake te zijn van een specifieke aanpak of van een specifiek beleid.

Om te rechtvaardigen dat jongvolwassenen als aparte categorie moeten worden beschouwd, zullen niet alleen strafrechtelijke of penologische argumenten moeten worden aangedragen. Aspecten uit ontwikkelingspsychologisch- en sociologisch onderzoek kunnen daarbij ook van belang zijn.

Literatuur

Adult parole, community corrections and YOS

Youthful Offender System
Colorado Department of Corrections
internetdocument

Albrecht, H.J.

Youth justice in Germany
In: M. Tonry and A.N. Doob (eds.), *Youth Crime and Youth Justice, comparative and cross-national perspectives*
Crime and Justice, a review of research, vol. 31, The University of Chicago, 2004

Asquith, S. and E. Samuel

Criminal Justice and Related Services for Young Adult Offenders, a Review
Edinburgh HMSO, 1994

Backmann, B & B. Stump

Schweiz
In: H.J. Albrecht und M. Kilchling, *Jugendstrafrecht in Europa*,
Max-Planck-Institut, Freiburg, 2002

Bala. N.

The first month under the Youth Criminal Justice Act: A survey and analysis
of case law
CJCCJ/RCCJP, 2004

Bishop, D.M., Ch.E. Frazier, L. Lanza-Kaduce, L. Winner

The Transfer of Juveniles to Criminal Court: Does it make a difference?
Crime and Delinquency, vol.42, no.2, 1996, pp. 171-191

Bishop, D.M.

Juvenile Offenders in the Adult Criminal Justice System
The University of Chicago Press, 2000

Bol, M.

Leeftijdsgrenzen in het strafrecht; gezien vanuit de ontwikkelingspsychologie
Gouda Quint bv, Arnhem, 1991

Bol, M.W.

Jeugdpsychologie voor jeugdstrafrecht
Tijdschrift voor Ontwikkelingspsychologie, vol. 20, 2, 1993, pp. 99-123

Bol, M.W.

Jeugdcriminaliteit over de grens
WODC, Den Haag, 2002

Bottoms, A. and J. Dignan

Youth Justice in Great Britain
In: M. Tonry and A.N. Doob (eds.), *Youth Crime and Youth Justice, comparative and cross-national perspectives*,
Crime and Justice, a review of research, vol. 31, The University of Chicago, 2004

Buist, M., B. Whyte

International evidence about decision making and services for children and young people involved in offending

Criminal Justice Social Work, Development Centre for Scotland, 2004

Bureau of Justice Assistance (BJA)

Programs in Correctional Settings: Innovative

State and Local Programs

US Department of Justice, Washington, 1998

Butts, J.A. en A.V. Harrell

Delinquents or Criminals: policy options for young offenders

The Urban Institute, Crime Policy Report, Washington 1998

Cann, Jenny, Louise Falshaw, Francis Nugent and Caroline Friendship

Understanding What Works: accredited cognitive skills programmes for adult man and young offenders

Home Office, Findings, 226, 2003

Chaidou, A.

Griekenland

In: H.J. Albrecht und M. Kilchling, *Jugendstrafrecht in Europa*

Max-Planck-Institut, 2002

Christiaens, J.

A history of Belgium's Child Protection Act of 1912

The redefinition of the juvenile offender and his punishment

European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, vol. 7/1, 1999, pp. 5-21

Chui, W.H., B. Tupman & C. Farlow

Listening to Young Adult Offenders: Views on the effect of a police-probation initiative on reducing crime

The Howard Journal Vol. 42, no.3, July 2003, pp. 263-281

CJSW

Effective Intervention for Serious and Violent Young Offenders

CJSW Briefing, Criminal Justice Social Work, 2001

Clement, M.J.

A Five-Year Study of Juvenile Waiver and Adult Sentences: Implications for Policy

CJPR, vol. 8, Nos. 2-3/97, pp. 201-219

Cuesta de la, J.L.

Spanien

In: H.J. Albrecht und M. Kilchling, *Jugendstrafrecht in Europa*

Max-Planck-Institut, 2002

Dell, C.A.

Young Offender Legislation in Canada: A commentary

Forum on Corrections Research, vol. 11 (2), 1999

DJI

"Wie de jeugd heeft ..." Handboek voor de bijzondere opvang van psychologisch onvolwassen mannen binnen het gevangeniswezen

DJI, Ministerie van Justitie, 2001

Doob, A.N., J.B. Sprott

Youth Justice in Canada

In: M. Tonry and A.N. Doob (eds.), *Youth Crime and Youth Justice, comparative and cross-national perspectives*

Crime and Justice, a review of research, vol. 31, The University of Chicago, 2004

Dünkel, F.

Current legislation alternative sanctions regards young adult offenders

In: Young adult offenders and crime policy, Criminological Research, vol. XXX
Council of Europe, Strasbourg, 1994

Dünkel, F.

Justizielle und sozialpädagogische Reaktionen auf Kinder- und
Jugenddelinquenz im Europäischen Vergleich

In: Höynckh, Soisson, Trede, Will (eds.), *Youth Care - Youth punishment, approaches to juvenile delinquency: a European perspective*

IgfH-Eigenverlag, Frankfurt/Main, 2002

Dünkel, F.

Youth violence and juvenile justice in Germany

In: F. Dünkel, K. Drenkhahn (Hrsg.), *Youth violence: new patterns and local responses - Experiences in East and West*

Conference of the International Association for Research into Juvenile
Criminology

Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach, 2003

Dunkel, F.

Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice
Greifswald, 2004

Effective Intervention for Serious and Violent Young Offenders

Criminal Justice Social Work, Development Centre for Scotland
CJSW Briefing, Paper 2, 2001

Employment and training for court-involved youth

OJJDP report 11, 2000

Farrington, D.P., J. Ditchfield, P.Howard and D. Joliffe

Two intensive regimes for young offenders: a follow-up evaluation

Home Office, Findings 163, 2002

Frase, R.S.

Sentencing in Germany and the United States: comparing Äpfel with Apples

Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, Freiburg,
2004

Graham, J.

Decarceration in the Federal Republic of Germany

British Journal of Criminology, vol. 30, no. 2, 1990, pp. 150-170

Giller, H.

Youth Justice objectives for England and Wales

In: F. Dünkel, K. Drenkhahn (Hrsg.), *Youth violence: new patterns and local responses – Experiences in East and West*

Conference of the International Association for Research into Juvenile
Criminology

Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach, 2003

Griffin, P., P. Torbet, L. Szymanski

Trying Juveniles as Adults in Criminal Court: An analysis of State transfer provisions

National Center for Juvenile Justice, Pittsburgh, 1998

Hagell, A.

Key elements of effective practice-resettlement

Youth Justice Board, 2004

Hakkert, A.

No more excuses: a new approach to tackling youth crime in England and Wales; a summary

European Journal on Criminal Policy and Research, 6, 1998, pp. 279-291

Haverkamp, R.

Schweden

In: H.J. Albrecht und M. Kilchling, *Jugendstrafrecht in Europa*

Max-Planck-Institut, 2002

Herz, A.

England and Wales

In: H.J. Albrecht und M. Kilchling, *Jugendstrafrecht in Europa*

Max-Planck-Institut, Freiburg, 2002

HM Prison Service

Young Offenders

Internetdocument, 2004

HM Prison Service

Deerbolt

Prison Information, Internetdocument, 2004

Home Office

Detention in a young offender institution for 18-20 year olds: a consultation paper

Home Office, 1999

Home Office

Sentencing Practice: an examination of decisions in magistrates' courts and the Crown Court in the mid-1990's

Home Office, Research Study 180, 1998

Janson, C.G.

Youth Justice in Sweden

In: M. Tonry and A.N. Doob (eds.), *Youth Crime and Youth Justice, comparative and cross-national perspectives*

Crime and Justice, a review of research, vol. 31, The University of Chicago, 2004

Junger-Tas, J.

The Juvenile Justice System - Past and Present Trends in Western Society

In: Höynckh, Soisson, Trede, Will (eds.), *Youth Care - Youth punishment, approaches to juvenile delinquency: a European perspective*

IgfH-Eigenverlag, Frankfurt/Main, 2002

Kurleychek, M.C., B.D. Johnson

The Juvenile Penalty: a comparison of juvenile and young adult sentencing outcomes in Criminal Court

Criminology, vol. 42, no. 2, 2004, pp.485-517

- Lane, J., L. Lanza-Kaduce, Ch. E. Frazier, D. M. Bishop**
 Adult versus Juvenile Sanctions: Voices of incarcerated Youth
 Crime and Delinquency, vol. 48, no. 3, 2002, pp. 431-455
- Leschied, A.W. and A. Cunningham**
 A community-based alternative for high-risk young offenders
 Forum on Corrections Research, vol. 11 (2), 1999
- Löschnig-Gspandl, M.**
 Osterreich
 In: H.J. Albrecht und M. Kilchling , *Jugendstrafrecht in Europa*
 Max-Planck-Institut, 2002
- Maguer, A., Müller, S.**
 Frankreich
 In: H.J. Albrecht und M. Kilchling , *Jugendstrafrecht in Europa*
 Max-Planck-Institut, 2002
- Morgante, G.**
 Italien
 In: H.J. Albrecht und M. Kilchling , *Jugendstrafrecht in Europa*
 Max-Planck-Institut, 2002
- Motiuk, L. and J. Latimer**
 Young adult offenders in federal corrections: A profile.
 Forum on Corrections Research, vol. 11 (2), 1999, pp. 12-19
- OJJDP**
 Employment and training for court-involved youth
 OJJDP report 11, 2000
- Onderzoek naar de ervaringen met de opvang van psychologisch onvolwassen gedetineerden in een bijzonder regime**
 DJI/GW, september 2004 (concept)
- Parent, D.G.**
 Correctional Boot Camps: Lessons from a Decade of Research
 NIJ, Washington, 2003
- Ploughe, P., A. Medina**
 Colorado Department of Corrections: Youthful Offender System
 Corrections Today, 2002, pp. 90-97
- Poppel, J. van, I. Tackoen, m.m.v. P. Verhaeghe en S. Bogaerts**
 Procevaluatie testfase Enhanced Thinking Skills - training cognitieve vaardigheden (ETS-COVA): eerst denken, dan doen!
 IVA/Universiteit van Tilburg, Tilburg/Universiteit Gent, 2004
- Reddington, F.P., A.D. Sapp**
 Juveniles in adult prisons: problems and prospects
 Journal of Crime and Justice, vol. XX, no. 2, 1997, pp. 139-152
- Research Development Statistics**
 Prison Statistics England and Wales
 Home Office, 1999
- Roberts, M.**
 Young adult offenders, a period of transition
 Nacro, London, 2001
- Roberts, J.V.**
 Harmonising the Sentencing op Young and Adult Offenders
 Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice, April 2004, pp. 301-326

Rössner, D. und B. Bannenberg

Deutschland

In: H.J. Albrecht und M. Kilchling, *Jugendstrafrecht in Europa*

Max-Planck-Institut, 2002

Ruthertford, A.

Adolescents and the penal system: hopeful strwas in the wind

Criminal Behaviour and Mental Health, 2, 1992, pp. 15-22

Schuler-Springorum, H.

Was lehrt der europaischer Vergleich? Resumeé und Perspektiven um Umgang met Jugenddelinquenz.

In: Höynckh, Soisson, Trede, Will (eds.), *Youth Care - Youth punishment, approaches to juvenile delinquency: a European perspective*

IgfH-Eigenverlag, Frankfurt/Main, 2002

Sickmund, M.

Juveniles in Court

OJJDP, National Report Series, 2003

Steffensmeier, D., J. Kramer, J. Ulmer

Age differences in sentencing

Justice Quarterly, vol. 12, no. 3, September 1995, pp. 583-601

Steinberg, L., H.L. Chung, M. Little

Reentry of young offenders from the justice system: A Developmental Perspective

Youth Violence and Juvenile Justice, vol.2, no.1, januari 2004, pp. 21-38.

Stump, B.

"Adult time for adult crime" – Jugendliche zwischen Jugend- und Erwachsenenstrafrecht

Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach, 2003

Teske, R.H.C. Jr., H.J. Albrecht

Prosecution and Sentencing Patterns in the Federal Republic of Germany

International Criminal Justice Review, vol. 2, 1992, pp. 76-104

Wimmers, M.A.E.

Jeugdsanctiestelsels: Nederland vergeleken met zes andere landen: eindverslag van een inventarisatie

Den Haag, DSRS, Ministerie van Jusititie, 2003

Bijlage 1

Benaderde personen

M. De Bie	Universiteit Gent
D. Van Daele	KU Leuven
L. Dupont	KU Leuven
C. Fijnaut	Universiteit van Tilburg
D. Huizinga	Institute of Behavioral Science, Colorado
A. M. van Kalmthout	Universiteit van Tilburg
P.H. van der Laan	NSCR, Leiden
R. Loeber	University of Pittsburg
I. Milis	Directeur Jeugdgevangenis Everberg, België
Nacro	London
M. Sprangers	Secretaris van de directeur, Penitentiair Schoolcentrum Hoogstraten, België
J. Vanacker	Ministerie van Justitie, België
H. Verhoeven	Directeur Gevangenis St. Gillis, België
N. Vettenburg	Universiteit Gent
L. Walgrave	KU Leuven
P. Wiles	R.D.S., Home Office, London

Bijlage 2

Afkortingen

BJA	Bureau of Justice Assistance
CJSW	Criminal Justice Social Work
DJI	Directie Justitiële Inrichtingen
DSP	Directie Sanctie-Preventiebeleid
ETS	Enhanced Thinking Skills
HIT	High Intensity Training
JGG	Jugendgerichtsgesetz
JOVO	Jongvolwassenen
MST	Modernisering Sanctietoepassing
ÖJGG	Österreichische Jugendgerichtsgesetz
PIJ	Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen
R&R	Reasoning and Rehabilitation
StGB	Schweizerischen Strafgesetzbuches
WvS	Wetboek van Strafrecht
YCJA	Youth Criminal Justice Act
YOI	Young Offender Institution
YOS	Youthful Offender System